

Civil társadalmi monitoring jelentés a romák
egyenlőségére, befogadására és részvételére
vonatkozó nemzeti stratégiáról

Magyarországon

Készítette:

RGDTS Nonprofit Kft.- Phiren Amenca
Romaversitas Alapítvány
UCCU Roma Informális Oktatási Alapítvány
1Magyarország Kezdeményezés
Autonómia Alapítvány
Civil Tanács Egyesület
Amari Kris Cigány Szervezet
Szubjektív Értékek Alapítvány
Diverz Ifjúsági Hálózat

Civil társadalmi monitoring jelentés a romák
egyenlőségére, befogadására és részvételére
vonatkozó nemzeti stratégiáról

2022

A jelentést Kovács Adrienn független tanácsadó készítette a magyarországi Roma Civil Monitor (RCM) nemzeti koalíció megbízásából, amelynek tagjai:

- RGDTs Nonprofit Kft. (koordinátor)
- Romaversitas Alapítvány
- UCCU Roma Informális Oktatási Alapítvány
- 1Magyarország Kezdeményezés
- Autonómia Alapítvány
- Civil Tanács Egyesület
- Amari Kris Cigány Szervezet
- Szubjektív Értékek Alapítvány
- Diverz Ifjúsági Hálózat.

A jelentés az **„Előkészítő intézkedés – Roma társadalmi monitoring – A roma és romabarát civil társadalom kapacitásának és részvételének megerősítése a szakpolitikák nyomon követésében és felülvizsgálatában”** kezdeményezés keretében készült, amelyet a Közép-európai Egyetem Demokrácia Intézete (DI/CEU) által vezetett konzorcium valósított meg, amelynek további tagjai az Európai Roma Grassroots Szervezetek Hálózata (ERGO Network), a Fundación Secretariado Gitano (FSG) és az Európai Roma Jogok Központja (ERRC). A kezdeményezést az Európai Bizottság Jogérvényesülési és Fogyasztóvédelmi Főigazgatósága (DG Just) finanszírozta a JUST/2020/RPAA/PR/EQUA/0095 számú szolgáltatási szerződés keretében.

A jelentés a szerzők megállapításait tartalmazza, és nem feltétlenül tükrözi a konzorcium vagy az Európai Bizottság véleményét, amely nem tehető felelőssé az itt szereplő információk bármilyen felhasználásáért.

TARTALOMJEGYZÉK

A RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	6
VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	7
BEVEZETÉS	8
1. RÉSZVÉTEL	11
1.1. A romák részvétele a nemzeti roma stratégia előkészítésében	11
1.2. A romák részvétele a nemzeti roma stratégia végrehajtásában, nyomon követésében és értékelésében	13
1.3. A civil társadalommal és az érdekelt felekkel folytatott politikai konzultáció rendszere	14
1.4. A roma közösségek helyi szintű megerősítése	15
1.5. Kapacitásépítés a roma civil társadalomban	16
2. RELEVANCIA	17
2.1. A cigányellenesség és a diszkrimináció elleni küzdelem.....	17
2.2. Oktatás	18
2.3. Foglalkoztatás	20
2.4. Egészségügy	21
2.5. Lakhatás, alapvető szolgáltatások és környezeti igazságosság	21
2.6. Szociális védelem (jövedelemtámogatás).....	22
2.7. Szociális szolgáltatások	23
2.8. Gyermekvédelem	24
2.9. A roma művészetek, kultúra és történelem népszerűsítése (megismertetése).....	25
3. ELVÁRT HATÉKONYSÁG	26
3.1. Illeszkedés a kapcsolódó hazai és európai szakpolitikákkal.....	26
3.2. A nemzeti roma stratégia koordinációjáért és nyomon követéséért való felelősség	27
3.3. A terv színvonala	28
3.4. Finanszírozás	28
3.5. Nyomon követés és értékelés.....	30
3.6. A várható hatékonyság és fenntarthatóság értékelése	31
4. AZ EU ROMA STRATÉGIAI KERETÉHEZ VALÓ IGAZODÁS	33
4.1. A romák sokszínűségének tükrözése	33
4.2. A fő vezérvonalas és a célzott megközelítések kombinálása	34
4.3. Az uniós tanácsi ajánlás által bevezetett eszközök használata	35
5. TOVÁBBI MEGÁLLAPÍTÁSOK	37
KÖVETKEZTETÉSEK ÉS AJÁNLÁSOK	40
HIVATKOZÁSOK	42
MELLÉKLET: A PROBLÉMÁK ÉS FELTÉTELEK LISTÁJA	48

A RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

CMJ	Civil monitoring jelentés
CSO	Civil társadalmi szervezet
EBH	Egyenlő Bánásmód Hatóság
ELTE	Eötvös Loránd Tudományegyetem
EU-RSFEIP	Az EU stratégiai kerete a romák egyenlőségének, társadalmi befogadásának és részvételének előmozdítására
FETE	Felzárkózó települések
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
MNTFS	Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia
NRKP	Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2020–2030 (MNTFS) megpróbálja beavatkozási területeit és értékeit a „2020-2030-as uniós romastratégiai keretre” alapozni, bár leginkább inkluzív, de nem kizárólagos szakpolitikai dokumentumként írható le. A roma közösséget Magyarország leginkább rászoruló népességének részeként kezeli, de nem hajlandó kizárólag őket megcélozni, ami azt jelenti, hogy az MNTFS egésze olyan általános politikák kialakítására és végrehajtására törekszik, amelyek általában a szegénységben élőket célozzák. A romák integrációjának ilyen széles körű politikai megközelítése akadályozza az értékelőket és a független érdekelt feleket abban, hogy valóban megismerjék a megközelítések hatékonyságát, és jelentős mértékben hátráltatja az eredmények nyomon követését és értékelését. A stratégia egyik legsúlyosabb hibája, hogy meg sem próbál számszerűsíthető célokat és célkitűzéseket megfogalmazni a tágabb politikai és alpolitikai területekre. Míg nyolc véletlenszerűen kiválasztott program vagy szakpolitikai terület javítására mutat be néhány kezdeti célt, nem tudjuk, hogy az MNTFS mit kíván elérni az összes azonosított problémás területen.

Részvétel

Az MNTFS kidolgozása és véglegesítése során valóban független civil társadalmi véleményt csak nagyon kevéssé vettek figyelembe. Habár a Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont és az MNTFS keretében konzultációs mechanizmusokat jelöltek meg, ezek a csatornák diszfunkcionálisak és átláthatatlanok, valamint a jelenlegi kormányhoz való értékegyeztetés szükségességét feltételezik. A valódi független véleményt vagy ellenvéleményt megfogalmazóknak csak olyan rövid idő állt alatt rendelkezésre a 200 oldalas dokumentum átnézésére, hogy lehetetlen volt valóban elemezni a beavatkozási területeket, nemhogy átfogó, megvalósítható tevékenységeket meghatározni.

Relevancia

A problémaelemzés mélysége az MNTFS-ben témánként eltérő. Míg egyes szakpolitikai területeken részletesen elemzi a felmerülő összetett problémákat, más területeken alig érinti a valódi kérdések körét. A beavatkozások töredezettek, és teljesen hiányzik a szakpolitikai területek horizontális bemutatása. A stratégia nem hajlandó változtatni a nagypolitikai rendszeren, amely valódi átalakító politikai intézkedések nélkül nem valósítható meg.

Elvárt hatékonyság

Amint fentebb említettük, a számszerűsíthető célok jelentős hiánya akadályozni fogja annak megfelelő értékelését, hogy az MNTFS eléri-e céljait, és hogy jó úton halad-e a megvalósítás felé. A jelenlegi MNTFS ugyanazokat a beavatkozásokat és programokat alkalmazza, amelyeket az előző stratégiában is látunk. Ez azt jelenti, hogy nincs helye az innovációnak, és még annak sem, hogy megértsük, milyen elvárások vannak megfogalmazva ezekkel a programokkal kapcsolatban. Mivel az MNTFS nem alkalmaz horizontális megközelítést a problémás területeken, és a romák integrációjának kérdését programszerűen próbálja kezelni, nem várhatjuk el a stratégia hatékonyságát.

Az EU stratégiai keretéhez való illeszkedés

Az EU stratégiai kerete hangsúlyozza a romák sokszínűségét, valamint a stratégián keresztül a megkülönböztetés és a cigányellenesség elleni küzdelem fontosságát. Sajnos ezek a fontos értékek és beavatkozási területek nem tükröződnek átfogó módon az MNTFS-ben. Az MNTFS nem veszi figyelembe az LBMTQ+ embereket, és úgy véli, hogy a roma identitás erősíthető pusztán néhány, gyengén tervezett kulturális reprezentációs elemmel. Ezen túlmenően, miközben szórványosan említi a diszkriminációt és a cigányellenességet, a stratégia nem tesz említést arról, hogy Magyarország politikai környezete, a demokrácia hanyatlása, az intézmények és az általános közvélemény hozzáállása milyen módon hat ki a roma közösség életkörülményeire és életére.

BEVEZETÉS

Az elmúlt néhány évben olyan eseményfolyam zajlott, amely a világ országaira, köztük Magyarországra is hatást gyakoroltak.

A Covid-19 világjárvány, az Ukrajna elleni orosz háború és a parlamenti választások egyszerre érintik a magyar lakosokat, a hatóságokat és a civil társadalmat, de az ilyen válságok és politikai csatározások mindig az ország leginkább marginalizált és elszegényedett csoportjait sújtják a legnagyobb mértékben. Még ha a különböző nehézségeket külön-külön is vizsgáljuk, például a Covid-19 kapcsán is az látszik, hogy a roma közösségre több, már korábban is meglévő, tartósan fennálló hátrány nehezedik, amely a világjárvány által és annak nyomán felerősödik, miként azt az Európai Parlament által közzétett munkadokumentum is megállapítja.¹

A 876 000 főre becsült magyarországi roma népesség² az ország legnagyobb kisebbségi csoportja³. Évtizedek óta léteznek a roma népességre irányuló állami politikák, amelyek összetett kérdések széles körével foglalkoznak, mint például a lakhatás, a foglalkoztatás, az oktatás és az egészségügy.

Jóllehet a magyar állami és az uniós politikák általában ezekhez a „hagyományos” beavatkozási területekhez közel maradnak, és a tágabb keretben történő bármilyen változás lassú folyamat, a civil társadalom már évtizedek óta hangsúlyozza, hogy további szakpolitikai területekkel kell foglalkozni. Ennek eredményeképpen a roma jogvédő szervezetek többségének napirendjén olyan fontos témák szerepelnek, mint a kultúra, a cigányellenesség elismerése, a rendőri brutalitás, a nemek közötti egyenlőség és az LGBTIQ+.⁴

Nemzeti roma stratégiai keretrendszer

Mind a korábbi, mind a jelenlegi Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (MNTFS)⁵ nem kizárólag a romákat, hanem az elszegényedetteket is célozza. Többségében a szegények legszegényebbjei közé sorolják a roma közösséget, helyzetüket összekapcsolják más anyagilag hátrányos helyzetű emberekével, ami nehézséget okoz a valós eredmények és politikák elemzésében. A magyar kormány által létrehozott társadalmi befogadási stratégia leginkább úgy írható le, hogy az explicit, de nem kizárólag a célcsoportra vonatkozik. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által közzétett adatok szerint 2020-ban a roma lakosság körében a súlyos anyagi nélkülözésben élők aránya 46,3% volt, szemben a nem roma lakosság 7%-ával.⁶ Még ha csak ezt a tágabb értelemben vett mutatót vesszük is figyelembe, és nem ásnak mélyebbre az

¹ Európai Parlament, [The Impact of the Coronavirus Crisis on Roma and Travellers \(A koronavírus-válság hatása a romákra és a vándorló életmódot folytatókra\)](#), 2021.

² Péntes János, Tátrai Patrik és Pásztor István Zoltán, [A Roma Népesség Területi Megoszlásának Változása Magyarországon Az Elmúlt Évtizedekben](#) (Debreceni Egyetem, 2018).

Az Európa Tanács becslése szerint Magyarországon körülbelül 750 000 roma él (a lakosság 7,05%-a).

³ Fontos megjegyezni, hogy az ebben a szövegben azonosított romák száma hozzávetőleges szám, és a népességi adatok gyűjtésének különböző módjai eltérő becsléseket eredményeznek a közösség méretére vonatkozóan. Ezért nem meglepő, hogy a skála alsó végén találunk olyan számokat, mint például a 2011-es magyar népszámlálás adatait, amikor 316 000 fő vallotta magát romának.

⁴ Egalipe, hozzáférés: 2022. május 29., <https://www.egalipe.hu>.

⁵ Magyar Kormány, [Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030](#) (Belügyminisztérium, 2021).

⁶ Központi Statisztikai Hivatal, [Súlyos Anyagi Deprivációban Élők Aránya Nem, Korcsoport, Iskolai Végzettség, Gazdasági Aktivitás, Háztartástípus Szerint](#), 2021.

alkategóriában, ez az aránytalanul magas százalék már akkor sem indokolja egy olyan stratégia kidolgozását, amely nem kizárólag a roma népességet célozza meg.

A 2020–2030-as MNTFS-t a magyar kormány 2021. augusztus 1-jén fogadta el, és a 2020–2024-es ciklusra vonatkozó „első cselekvési tervet” még ugyanabban az évben, a stratégia elfogadását követően egy hónappal tették közzé.⁷

A Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont (NRKP) által rendelkezésre bocsátott hivatalos dokumentum szerint a civil társadalommal és az érintett szervezetekkel folytatott konzultáció kétfordulós folyamat volt, amelynek minden egyes lépését követően a stratégiát átszerkesztették és javították. A 2020-as első konzultációs fordulót követően az MNTFS első tervezetét átdolgozásra megküldték a partnerszervezeteknek. A teljes körű civil konzultáció céljából a stratégia szövegtervezetét a Romagov⁸ platformon keresztül tették közzé. A kormány második és egyben utolsó konzultációs fordulójára 2020. december 7. és 2021. január 5. között került sor.⁹ Bár első pillantásra úgy tűnik, hogy ezek a konzultációk a civil társadalom érdemi közreműködésének minden feltételét teljesítették, figyelembe kell venni, hogy a visszajelzésekre rendelkezésre álló idő közel sem volt elegendő a 200 oldalas stratégiai dokumentum felülvizsgálatához. Továbbá, egy átfogó konzultáció fontos szempontját jelentő sokszínű és/vagy eltérő véleményt megfogalmazó visszajelzések egyáltalán nem lettek becsatornázva a szövegbe, így arra következtetünk, hogy a szerzők inkább olyan véleményeket és nézeteket kerestek, amelyek egyetértenek a nagyon korlátozott, zárt politikai köröket érintő nézetekkel és gyakorlatokkal.

A jelentésről

Ez a monitoring jelentés az új MNTFS (amelyet néha roma integrációs/felzárkózási stratégiának is neveznek) nyomon követésének első körét képezi, amelyet a „romák az egyenlőségért, integrációért és részvételért 2020–2030 EU stratégiai keret” (EU-RSFEIP)¹⁰ és az Európai Unió Tanácsának erre vonatkozó ajánlásai tükrében dolgoztak ki.¹¹

A jelentés célja, hogy a civil társadalom szereplői, valamint a kapcsolódó nemzetközi és nemzeti források részvételével és bevonásával nyomon kövesse az MNTFS tervezését és végrehajtását. Emellett visszajelzést ad a nemzeti hatóságoknak, és tájékoztatja az Európai Bizottságot az EU-RSFEIP 2020–2030-as időszakra vonatkozó nyomon követéséről.

A Roma társadalmi monitoring jelentéssorozat első részeként ez az elemzés nem a konkrét politikák és intézkedések végrehajtásának elemzésére, hanem az új MNTFS és a hozzá kapcsolódó dokumentumok értékelésére összpontosít a politikai diskurzus formájában. A jelentés elsődlegesen a kormányzati politikákra, programokra és kezdeményezésekre összpontosít.

A jelentés elemzi és összehasonlítja az MNTFS-t a következő kritériumok alapján: *Részvétel, relevancia, várható hatékonyság és az EU roma stratégiájához való illeszkedés*, és az egyes fejezetekre vonatkozó ajánlások sorával zárul.

⁷ Magyarország kormánya: [A Kormány 1619/2021. \(IX. 3.\) Korm. határozata a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 végrehajtásának a 2021-2024. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről](#), eGov Hírlevél (blog), 2021. szeptember 5.

⁸ romagov, hozzáférés: 2022. május 9., <https://romagov.hu/>.

⁹ Ulicska László, interjú a Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont munkatársával a 2020–2030-as magyarországi Nemzeti Roma Integrációs Stratégiáról, 2022. április 27.

¹⁰ Európai Bizottság, [Az egyenlőség uniója: A romák egyenlőségének, társadalmi befogadásának és részvételének előmozdítását célzó uniós stratégiai keretrendszer 2020–2030](#) (2020).

¹¹ Európai Tanács, [Az Európai Tanács 2021. március 12-i ajánlásai a romák egyenlőségéről, társadalmi befogadásáról és részvételéről](#), 2021.

A jelentést és az interjúkat a magyar CMJ megbízásából Kovács Adrienn független tanácsadó készítette, aki a Közép-európai Egyetemen közpolitikai és társadalmi igazságossági területen szerzett diplomát. Az interjúkat Nagy Melanie, az MNTFS 2020–2030 értékelésében részt vevő koalíciós tag, a *Civil Tanács Egyesület* önkéntese készítette.

A jelentés elkészítéséhez másodelemzést, tudományos szakirodalmat, interjúkat és nyilvánosan elérhető adatokat használtak fel. A jelentés kormányzati kiadványokból, hivatkozott anyagokból és a helyi civil társadalom tapasztalataiból származó adatokat és információkat tartalmaz. A jelentés az RCM koalíció tagjaival folytatott konzultációk alapján készült, és az ő hozzájárulásuk a dokumentum minden egyes fejezetében megjelenik. Hét civil társadalmi szervezettel, egy statisztikai hivatallal és három kormányzati szervvel – köztük a Nemzeti Roma Kapcsolattartó Ponttal, a Belügyminisztériummal és egy kisebbségi jogokat képviselő szervvel – készültek interjúk.

1. RÉSZVÉTEL

1.1. A romák részvétele a nemzeti roma stratégia előkészítésében

A célcsoportok, például a polgárok, az alulról szerveződő szervezetek és az érdekképviselői csoportok érdemi részvétele a politikai döntéshozatalban a demokratikus, hatékony és inkluzív kormányzás kritikus eleme.¹² A romák bevonása az egyenlőségi politikákba kritikus fontosságú, különösen az olyan hosszú távú stratégiai politikai dokumentumok jóváhagyásakor, mint az MNTFS, amely közvetlenül a romák igényeit célozza meg, és a legkritikusabb politikai kérdésekre kínál megoldási módszereket. A romák egyenlő részvétele magában foglalja a romák részvételét minden szinten, beleértve a konzultációt, a tervezést, a végrehajtást, a nyomon követést és az értékelést.

Ahhoz, hogy Magyarországon bevonódásról, részvételről és döntéshozatalról beszélhessünk, először is meg kell határoznunk a demokrácia jelenlegi helyzetét az országban. A Freedom House az elmúlt két évben Magyarország kormányzását átmeneti vagy hibrid rezsimnek minősítette, és a politikai jogok és a polgári szabadságjogok tekintetében „részlegesen szabadnak” tartja. A többi uniós tagállamhoz képest Magyarország továbbra is folyamatosan a legalacsonyabb pontszámot éri el e két mutató tekintetében, és az elmúlt évtizedben évről évre csökkenő tendenciát mutat. Ez kimondja, hogy a kormány nem ösztönzi hatékonyan a civil társadalommal való konzultációt és együttműködést politikai kérdésekben. A Freedom House országprofilja megerősíti, hogy Magyarország autokratikus tendenciákat mutat, és egyre kevésbé veszi figyelembe a hátrányos helyzetű lakosság jogait, mivel a helyi civil társadalmi szervezetek kormányzati nyomásnak és ellenségeskedésnek vannak kitéve. Az elmúlt években a jelenlegi (Fidesz-KDNP) kormány tagjai lekicsinylő retorikát használtak a romákkal szemben, és a romák alulreprezentáltsága a politikában és a kormányzásban továbbra is probléma.¹³

Annak megállapításakor, hogy az MNTFS részvételi alapon jött-e létre, fontos figyelembe venni, hogy honnan származnak az információk, kik adták a válaszokat, milyen politikai értékeket testesítenek meg, és milyen teljes történelmet és kapcsolatokat épített ki egy szervezet, képviselői szerv vagy egyén az idők során. Ennek eredményeképpen egyesek a civil társadalmi szerepvállalást (beleértve a roma és romabarát szereplőket is) sikerként értékelik, míg mások teljes kudarcot látnak benne. A konzultációkkal kapcsolatos eltérő vélemények önmagukban is jelzik, hogy a független civil társadalom hangjainak bevonásával, vagy inkább kizárásával óriási probléma van. Úgy gondoljuk, hogy nem tekinthetünk sikeresnek egy konzultációt, ha a civil társadalom nagy részét kizárták, vagy nem kaptak megfelelő csatornát vagy időt arra, hogy visszajelzést adjanak egy több százezer ember életét befolyásoló stratégiáról. Továbbá már az a tény, hogy ilyen mértékben figyelembe kell vennünk annak a személynek a hátterét, aki a konzultációs folyamatról véleményt alkot, világosan mutatja, hogy a problémák messze túlmutatnak a konzultációs folyamat hiányán, és jelentősen áthatják a kormányzást és a nemzeti dinamikát.

Az MNTFS 2030 szerint befogadási politikájuk a „semmit róluk nélkülük” elvén alapul, ami azt jelenti, hogy a magyar kormány együttműködésben kívánja végrehajtani a társadalmi

¹² Marek Hojsik, Georgeta Munteanu és Violetta Zentai, *From The Shadow to the Limelight – The Value of Civil Society Policy Monitoring Knowledge in Roma Equality Struggles (Az árnyékból a rivaldafénybe – A civil társadalom szakpolitikai monitoring ismereteinek értéke a romák egyenjogúságáért folytatott küzdelemben)*. (Center for Policy Studies and the Democracy Institute, 2022), 14–15.

¹³ Freedom House, Magyarország: Freedom in the World 2022 Country Report, Freedom House, 2021, <https://freedomhouse.org/country/hungary/freedom-world/2022>

befogadással kapcsolatos intézkedéseket, és hangsúlyozza, hogy a befogadás egyaránt többségi és kisebbségi kérdés.¹⁴

Tekintettel a konzultációs folyamatról alkotott, egymással szöges ellentétben álló véleményekre, érdemes ebben a szakaszban ismertetni az érdekelt feleket. A Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont (NRKP) egy egyoldalas dokumentumot küldött arról, hogyan alakult a konzultációs eljárás az idők során. Az MNTFS előkészítéseként a kormány 2020 elején több területi konzultációs fórumot tartott a civil szervezetekkel, helyi önkormányzatokkal, egyházi szervezetekkel, oktatási és szociális intézmények szakértőivel, valamint gazdasági szereplőkkel, hogy megvitassák az MNTFS beavatkozási területeit és irányait. Bár meglehetősen széles körűnek tűnik az érdekelt bevonása, a magyarországi demokrácia hanyatló állapota kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy minden éremnek két oldala van. Ez azt jelenti, hogy számos területen a civil szervezetek kvázi civil és egyházi kötődésű, kormánypárti, illetve a megbélyegzett, kormányellenes szervezetek csoportjaira bomlanak. Ezért, ugyan nem kormányzati szervezetek is szerepelhetnek a megkérdezettek listáján, azok semmiképpen sem tartoznak a kormányellenes szervezetek csoportjába.¹⁵ Sajnos úgy tűnik, hogy az eltérő véleményt „ellenesnek” bélyegzik, holott ez utóbbi egy egészséges demokratikus környezet része kellene legyen. Az NRKP tájékoztatása szerint a Roma Platform salgótarjáni, békéscsabai, szegedi és berkeszi rendezvényein tartott konzultációk első fordulójában mintegy 150 szervezet képviselőjében közel 300-an vettek részt. A második szövegtervezetet 2020. december 7. és 2021. január 5. között egy online platformon lehetett véleményezni. Az NRKP szerint több száz ötlet, javaslat és észrevétel érkezett mintegy negyven szervezettől, köztük helyi (megyei és fővárosi) önkormányzatoktól, egyházaktól és civil szervezetektől. Az NRKP szerint a végleges stratégia szövegébe a javaslatok jelentős része beépült.¹⁶ Az NRKP egy táblázat formájában nyújtott bizonyítékot a kérdezőnek, amelyben az összes személy és szervezet neve és javaslata szerepel, és fel van jegyezve, hogy az egyes javaslatokat elfogadták-e, vagy rövid magyarázatot adtak az elutasításukra. Fontos hangsúlyozni, hogy míg a konzultációnak ez a része meglehetősen átláthatónak és kielégítőnek tűnik, a kapcsolódó javaslatokat rendkívül nehéz megtalálni a szöveg nagy részében. Amint azt ebben a jelentésben már említettük, az új stratégia meglehetősen általánosan fogalmaz, és szerkezete megnehezíti az olvasó számára a különböző szakpolitikai területek és beavatkozások közötti közvetlen kapcsolat megteremtését. Ezen túlmenően, ez nem nevezhető a civil társadalom és a kormány közötti értékes párbeszédnek, amennyiben a civil társadalom nem kap elegendő időt arra, hogy érdemben véleményezze a stratégiát, valamint esélye sincs arra, hogy valódi párbeszédet folytasson, amelyben az észrevételeket és javaslatokat nyíltan meg lehet vitatni. Bár az új stratégiában megemlítik és elmagyarázzák ezeket a konzultációs struktúrákat, nehéz volt hivatalos, írásos információt találni arról, hogy a konzultációs folyamatok hogyan voltak felépítve, és kik voltak az ezzel kapcsolatos döntéshozók. Egy másik (féloldalas) dokumentumot is rendelkezésünkre bocsátott az NRKP.¹⁷ Ez röviden utal arra, hogy a Roma Platformon keresztül 2020-ban 150 szervezettel konzultáltak, ami az új stratégiával kapcsolatos konzultáció első fordulóját jelentette. Bár ez az információ ígéretesnek hangzik, sem a megkérdezett civil társadalom tagjai, sem a kiterjedt online keresés nem tudott bizonyítékkal szolgálni arra vonatkozóan, hogy a szervezetek hogyan jelentkezhettek a konzultációs folyamatba. Továbbá a dokumentumból nem azonosítható

¹⁴ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 163. o.

¹⁵ Kövér Ágnes, *Captured by State and Church: Civil Society in Democratic Hungary* (Az állam és az egyház fogságában: Civil társadalom a demokratikus Magyarországon), 2015, 81-90. o., <https://doi.org/10.1515/9786155225550-009>.

¹⁶ Ulicska, Interjú a Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont munkatársával a 2020–2030-as magyarországi Nemzeti Roma Integrációs Stratégiáról.

¹⁷ Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont, az NRKP által rendelkezésre bocsátott, a konzultációt röviden ismertető dokumentum, 2022.

név szerint, hogy melyik volt az a 150 szervezet, amellyel a folyamat során konzultáltak, és hogy ezek a beszélgetések milyen módon alakították a stratégiát.¹⁸

Bár a konzultációs folyamatok különböző formában zajlottak, az ünnepek miatt a második fordulóban legfeljebb két hét, a harmadik fordulóban pedig kevesebb mint négy hét állt rendelkezésre az alapos elemzésre és az észrevételek megtételére (egy 178 oldalas dokumentummal kapcsolatban).¹⁹ A stratégia sietős tempóban történő kidolgozását nem külső körülmények tették szükségessé, amelyek arra kényszerítették volna a kormányt, hogy ennyire rövid időt hagyjon a konzultációra.

Amikor a civil monitoring koalíció egyik tagját a részvételtől kérdezték, a következőket nyilatkozta:

„Véleményem szerint nem volt igazi részvétel. Talán egy héttel azelőtt, hogy a stratégia változatairól döntés született volna, érkezett egy hivatalos levél, amelyben konzultációt kértek a 150 oldalas dokumentumról. Erre nem jutott idő. Amikor egy hivatalos nyilatkozatban az áll, hogy azt roma szervezetekkel közösen írták, az valójában azt jelenti, hogy azok a roma szervezetek írták, amelyek közel állnak a jelenlegi magyarországi politikai vezetéshez. Azokat a civileket, akik függetlenek vagy más politikai gondolkodásúak, soha nem vonnának be a vitába”.²⁰

Ennek kapcsán 11 roma és romabarát nem kormányzati szervezet (NGO) jelezte, hogy átlátható és nyilvános menetrendre van szükség a konzultációs mechanizmushoz, valamint olyan konzultációs formákra és technikákra, amelyekről a felelős kormányzati szereplők az érintett civil társadalmi szereplőket bevonva, velük közösen állapodnak meg.²¹

Bár az alapvető jogok biztosának helyettes titkársági képviselője nem nyilatkozott a részvétel politikai jellegéről, saját szavaival erősítette meg a következőket:

„Számos roma és romabarát szervezet képviselőjétől hallottam, hogy a várt részvételi szint közel sem érte el a valóságban tapasztaltakat. A nagyon konkrét ismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkező, terepen tevékenykedő és alulról szerveződő szervezetek jelezték, nem érzik úgy, hogy valódi erőfeszítés történt volna a vitába történő bevonásukra”.²²

1.2. A romák részvétele a nemzeti roma stratégia végrehajtásában, nyomon követésében és értékelésében

Az MNTFS úgy fogalmaz, hogy „a roma civil társadalom és a célcsoportok aktívan részt vesznek a stratégia és a cselekvési terv minden szintjén: a politika kialakításában, a végrehajtásban és a nyomon követésben”.²³ Az MNTFS hangsúlyozza a nemzeti és kisebbségi kormányok, valamint az egyházi szervezetek szerepét abban, hogy ösztönözzék a civil társadalmat az MNTFS végrehajtásában és nyomon követésében történő aktív részvételre.

¹⁸ Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont, MNTFS 2020–2030 – Konzultációs Excel, 2022.

¹⁹ Báthory Róbert, [Civilek: A Kormány Romastratégiája Csak Alibi Az Unió Pénzcsapokhoz](#), Szabad Európa, hozzáférés: 2022. május 8.

²⁰ Az UCCU képviselője, interjú a Roma Informális Oktatási Alapítvány képviselőjével (UCCU), 2022. április 5.

²¹ [11 Roma és romabarát szervezet. Általános Vélemény a Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia Tervezetéről](#), 2021, 1. o.

²² Képviselő, Interjú a nemzeti kisebbségek jogaiért felelős alapvető jogok biztoshelyettesének titkárságán dolgozó munkatárssal, 2022. április 5.

²³ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 163. o.

Az MNTFS-ben a nyomon követés és értékelés tekintetében alkalmazott mechanizmusok megegyeznek azokkal, amelyeket az NRKP az MNTFS kidolgozásakor a konzultációs folyamat során alkalmazott és említett. Ez azt jelenti, hogy a civil társadalom által végzett bármilyen felülvizsgálat alapját a szereplők közötti, már meglévő kapcsolatok adnák, és ugyanúgy hiányoznának a független vagy eltérő hangok az együttműködési folyamatban. Habár az olyan ernyőszervezetek mint a Roma Platform, a Roma Koordinációs Tanács vagy a roma önkormányzati struktúra reprezentatív mechanizmusoknak tűnnek, jó lenne hallani, hogy a roma és romabarát szervezetek mindegyike vagy legalább néhányuk lehetőséget kap a részvételre és a kritikus hozzájárulásra, és rendelkeznek olyan alulról jövő tapasztalattal, hogy véleményezzék a tervezés végrehajtását, nyomon követését és értékelését.

Arra a kérdésre, hogy mit terveznek tenni a roma civil társadalommal való együttműködés erősítése érdekében (például több roma szakértő felvételét), az NRKP a fent említett platformokra és a stratégiában szereplő leírásukra hivatkozott. Bár nem tudta megadni a stratégián dolgozó roma szakértők pontos létszámát, vagy azt, hogy hány fő szükséges ehhez a munkához, az NRKP kijelentette, hogy mindent megtesz annak érdekében, hogy mások is részt vegyenek a munkafolyamatban. Az NRKP képviselője megemlítette a (kormányzati és egyházi programok által támogatott) roma kollégiumokat, és azt, hogy a diákok egy része a tanulmányok befejezését követően mediátorként vagy szakértőként dolgozik velük a minisztérium kötelékében.²⁴ Sajnos nincsenek nyilvánosan elérhető dokumentumok, amelyek alátámasztanák ezt az állítást, és a valóságban az MNTFS nem rendelkezik olyan mechanizmussal, amely lehetővé tenné a roma és romabarát szakértők aktív részvételét.

Civil társadalmi szereplők az alábbi véleményt tették közzé a roma szakértők és szervezetek láthatóságáról az új MNTFS-ben:

„Két szervezet kivételével [...] egyetlen olyan roma vagy romabarát civil társadalmi tagot sem említettek potenciális partnerként a stratégián belül, amely aktív terepmunkát végzett és innovatív ötleteket alkalmazott [...] és nem tesz külön említést a roma önkormányzatiság szerepéről, illetve helyzetéről és csökkenő autonómiájáról [...]. Figyelmeztető jel, hogy nem láthatók a listában azon szervezetek nevei (UCCU, Romaversitas, Idetartozunk, Roma Polgári Jogi Alapítvány, Roma Sajtóközpont stb.), amelyek képesek lennének felnevelni a következő roma értelmiség generációját, és amelyek partnerek tudnának lenni a befogadási politikák kidolgozásában, végrehajtásában és ellenőrzésében. Pontosan azok az ellenvélemények hiányoznak, amelyek kritikusan viszonyulnak a szegregációs politikához és a kormányzati politikák káros hatásaihoz”.²⁵

Érdemes megjegyezni, ahogyan az idézetben is említik, volt két szervezet az MNTFS tervezetében mint potenciális partnerek, de az MNTFS végleges változatában már egyetlen részben sincsenek feltüntetve.

1.3. A civil társadalommal és az érdekelt felekkel folytatott politikai konzultáció rendszere

Ahogyan korábban is említettük, a kormány nem tette közzé a különböző ernyőszervezetek mélyebb elemzését, valamint a kiválasztásuk alapjául szolgáló kritériumokat, vagy az legalábbis nem jutott a tudomásunkra. Az ernyő-metaforát folytatva a kormány úgy véli, hogy ezek a partnerek biztosítják a képviseletet a tagjaik között, és nem kívánja szabályozni vagy felügyelni a részvételi mechanizmusukat. Bár a

²⁴ Ulicska, Interjú a Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont munkatársával a 2020–2030-as magyarországi Nemzeti Roma Integrációs Stratégiáról.

²⁵ 11 Roma és romabarát szervezet, Általános Vélemény a Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia Tervezetéről.

szakpolitikai konzultációs rendezvényeket különböző helyszíneken tartják, nem tudjuk, hogy a fiatalok, a roma nők, az LMBTIQ+, az idős romák vagy a fogyatékkal élő romák képviseltették-e magukat, és ha igen, milyen mértékben. Ugyanez igaz a végső konzultáció során véleményt nyilvánító magánszemélyek és szervezetek listájára is.

Nem beszélhetünk társadalmi képviselőről, ha a fontos magyarországi civil szereplők általában nem érzik úgy, hogy valódi lehetőségük lenne a párbeszédre az állami politikákról és forrásokról. A Civilizáció Koalícióban együttműködő civil szervezetek 2021 februárjában nyílt levelet tettek közzé Dr. Ágostházy Szabolcs európai uniós fejlesztésekért felelős államtitkárnak címezve, amelyben kifogásolják, hogy a következő években várható uniós források felhasználására vonatkozó tervek kidolgozásában hiányzik a párbeszéd és az érdemi civil részvétel. Észrevételeikben említik a dokumentumok (köztük az MNTFS 2030) felülvizsgálatára rendelkezésre álló rövid határidőt, valamint azt a tényt, hogy a konzultációkról közzétett információk egyike sem átlátható.²⁶

Az MNTFS konzultációs folyamatán belül a kormány és a civil társadalom közötti hivatalos kommunikációs csatornaként szolgáló munkacsoportok nem működnek, évente csak egyszer vagy ritkábban üléseznek, és a tagok gyakran nem ismerik a készülő jogszabályokat vagy a kapcsolódó szakmai anyagokat, a hatóságok pedig nem mindig válaszolnak a civil szervezetek egyéni részvételi és kommunikációs kéréseire.²⁷ A 40 civil szervezet által itt közölt tapasztalatok megegyeznek számos, a jelen RCM-jelentés készítése során meginterjúvolt roma és romabarát szervezet véleményével. Bár a képviselőlet alapvető fontosságú a konzultációs folyamat során, az alapvető mechanizmusok nem működnek megfelelően, ami akadályozza a befogadóbb politikai gondolkodás kialakulását. Amennyiben ugyanezeket a mechanizmusokat használják az MNTFS megtervezésére, végrehajtására, nyomon követésére és értékelésére, akkor el kell gondolkodni azon, hogy vajon a stratégia a valóságot fogja-e tükrözni.

1.4. A roma közösségek helyi szintű megerősítése

A politikai képviselőlet kritikus tényező ahhoz, hogy egy kisebbségi csoport társadalmi szerepét megerősítsék. Magyarországon létezik helyi roma kisebbségi önkormányzati rendszer, valamint egy 1993-ban létrehozott, államilag finanszírozott országos rendszer. Ez törvényben szabályozottan lehetőséget nyújtott a roma politikai pártok és szervezetek létrehozására. Ezek elsősorban a romák legfőbb politikai képviselőleti csatornáiként szolgálnak Magyarországon belül. A roma politikai képviselőletet több választási cikluson át a Fidesszel választási szövetségben lévő *Lungo Drom* uralta, és jelenleg is a legnagyobb befolyással rendelkezik a politikai közéletben. Az állami beavatkozást, valamint a kapacitásépítés és a belső demokrácia hiányát sokan bírálták, és a jelenlegi kormánypárt kiterjedt korrupcióját a nyilvánosság is érzékeli.²⁸

Bár említve vannak az MNTFS-ben, nehéz elképzelni, hogy a roma önkormányzatok komoly partnerek lennének a roma közösségek felzárkóztatásában és társadalmi szerepének megerősítésében. Az elmúlt évtizedekben Magyarországon minden politikai párt a saját programjának előmozdítására használta a roma önkormányzatokkal való kapcsolatát, ahelyett, hogy ténylegesen együttműködtek volna, és a roma önkormányzatokat valódi partnernek tekintették volna, valamint, hogy egy jobb, igazságos társadalomról alkotott közös elképzelés irányába törekedtek volna. Még ha

²⁶ [Nyílt Levél a Társadalmi Egyeztetésről Dr. Ágostházy Szabolcs Európai Unió Fejlesztésekért Felelős Államtitkár Részére](#), Civilizáció, hozzáférés: 2022. május 8.

²⁷ Nyílt Levél a Társadalmi Egyeztetésről Dr. Ágostházy Szabolcs Európai Unió Fejlesztésekért Felelős Államtitkár Részére.

²⁸ Cristina-Ioana Dragomir et al. [Romani Communities and Transformative Change: A New Social Europe \(Roma közösségek és a transzformatív változás; Egy új szociális Európa\)](#), *Human Rights Review* 23, 1. szám (2022. március): 159-61. o.

egyes roma önkormányzatok vagy országos képviselők valódi partnerként kívánnak is fellépni, a helyzetük akkor is bizonytalan és ingatag.²⁹

Az MNTFS ezzel szemben hangsúlyozza az egyházak és a karitatív szervezetek szerepét mint olyan mechanizmusokat, amelyek helyi szinten segítik a romák szerepvállalását és bevonását. Nemcsak a civil társadalom kommentátorai, hanem az ombudsman megkérdezett képviselője is megjegyezte az egyházak és a jótékonyági funkciók túlzott hangsúlyozását.

„Az MNTFS-en belül egyértelműen hangsúlyozzák az egyházi szervezetek és a Magyar Máltai Szeretetszolgálat fontosságát, ami nem feltétlenül lenne probléma, ha nem az evangelizáción lenne a fő hangsúly, hanem az alaptevékenységükhöz tartozó egyházi tevékenységeken. Továbbá a Máltai Szeretetszolgálat által működtetett felzárkózó települések program (FETE³⁰) révén a stratégia 300 települést ér el az elkövetkező évtizedben. Más településeknek is szükségük van támogatásra; és sokkal nagyobb a szükség a közösségi szerepvállalásra, mint [csak] ezen a 300 célzott településen”.³¹

1.5. Kapacitásépítés a roma civil társadalomban

A roma civil társadalom kapacitásépítését röviden tárgyalja az MNTFS roma identitásról, közösségépítésről, szemléletformálásról és jogérvényesítésről szóló fejezete. A Nemzeti Együttműködési Alapot a stratégia a szervezetek működésének és szakmai tevékenységének finanszírozási módszereként említi. A releváns fejezet szerint a támogatások 85 százalékát pályázat útján osztják szét, a fennmaradó 15 százalékot pedig a civil kapcsolatok fejlesztéséért felelős államtitkárság ítéli oda egyedi támogatási kérelmek alapján.³² A fejezetek különböző, a civil társadalom megerősítését segítő beavatkozásokat tárgyalnak, így többek között a Civil Közösségi Szolgáltató Központokat, a roma önkormányzatot, a nemzeti kisebbségi támogatási rendszert, az egyházak missziós szerepét és a roma lelkipozíciót.

Bár a stratégia megnevez néhány roma érdekcsoportot és a roma közösséget, nem különíti el forrásokat kifejezetten a roma civil társadalom fejlesztésére.

„A roma civil szervezeteknek a nemzetközi kapcsolatok kiépítéséhez is támogatásra van szükségük. Jelenleg – néhány kivételtől eltekintve – a romák nem férnek hozzá más országokban élő egyéb csoportokhoz. Szükség van olyan koordinátorokra, akik képesek kapcsolatot teremteni a különböző országokban működő roma és nem roma szervezetek között, és közös projekteket tudnak megvalósítani”.³³

Miközben ez a megállapítás hangsúlyozza a nemzetközi roma és nem roma csoportok közötti kapcsolatok és intellektuális eszmecsere fontosságát, nem veszi figyelembe a roma szervezetek és a szélesebb értelemben vett civil társadalmi szektor közötti, helyi és nemzeti szintű párbeszéd jelenlegi gyengeségét és töredezettségét, valamint a hatóságok és a civil társadalom közötti átlátható párbeszéd hiányát. Mindezeket a helyszíni tényeket figyelembe véve a nemzetközi együttműködés előtérbe helyezése, amely a kormány elsődleges stratégiai célja, meglehetősen ambiciózusnak és meggondolatlanak tűnik.

²⁹ 11 Roma és romabarát szervezet, Általános Vélemény a Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia Tervezetéről.

³⁰ A feltörekvő települések programjáról további információ itt található: Magyarország Belügyminisztériuma, Emerging Settlements/ FETE – Felzárkózó Települések, 2019, https://fete.hu/wp-content/uploads/2022/04/felzarkozo-telepulesek_angol_BM.pdf.

³¹ Nemzetiségi Ombudsmanhelyettessel készült interjú alapján.

³² Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 145. o.

³³ Magyar Kormány, 144. o.

2. RELEVANCIA

2.1. A cigányellenesség és a diszkrimináció elleni küzdelem

A roma származást a hátrányos helyzet második legjelentősebb és meghatározó tényezőjének tekinti a korábban még működő magyar Egyenlő Bánásmód Hatóság megbízásából készült kutatás, és a felmérésben a romák számoltak be a legtöbb rendszerszintű és személyes diszkriminációs esetről.³⁴ Az ELTE PPK Szociálpszichológia Tanszékének és Kende Annának a kutatása szerint a megkérdezettek 14%-a nyilatkozott úgy, hogy hajlandó lenne valamilyen módon segíteni a romáknak, 86%-uk azt mondta, hogy soha nem foglalkozna velük, 13%-uk pedig arról számolt be, hogy inkább csatlakozna egy olyan mozgalomhoz vagy szervezethez, amely kifejezetten romaellenes.³⁵ A roma ügyek iránti érdektelenség mellett az ELTE kutatása szerint a válaszadók 50-60%-a semleges, és nem ért kifejezetten egyet, de nem is ellenzi, hogy a politikusok gyűlöletretorikát használjanak a romákkal szemben. Csak 18% kritizálja kifejezetten az ilyen viselkedést, míg a fennmaradó 20% elfogadhatónak tartja.³⁶

2015 óta jelentősen csökkent a civil társadalom azon képessége, hogy olyan diszkriminációs pereket indítson bíróság vagy testület előtt, amelyek a roma lakosság egészét érintik. Rendkívül kevés jogi képviselőt ellátó szervezet van, mivel számos emberi/roma jogvédő civil szervezet megszűnt vagy külföldre vándorolt. A Civilizáció Koalíció szerint a kapacitással kapcsolatos problémák és a finanszírozás hiánya számos civil szervezet működését akadályozza. Ez a helyzet annak köszönhető, hogy a magyar kormány aktívan felszámolja a kormányzati struktúrában belüli fékek és ellensúlyok rendszerét. A civil társadalom számára ez azt jelenti, hogy a kormány olyan környezetet teremtett a jogszabályok révén, amelyben a működés ellehetetlenül, és a független forrásokból történő finanszírozás súlyos következményekkel jár.³⁷

Az MNTFS néhány bekezdésben megállapítja, hogy a szegénység mellett a cigányellenesség is hozzájárul a romák kirekesztéséhez és szegregációjához. Néhány mondatban a lehetséges beavatkozások között említi a kommunikáció erősítését a sztereotípiák leküzdése érdekében, a roma civil szervezetek megerősítését, a közszolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférést, valamint a roma és nem roma társadalmi és kulturális párbeszéd előmozdítását.³⁸ Bár elismeri, hogy a megkülönböztetés minden szakpolitikai területet áthat, az MNTFS nem mutat be olyan konkrét intézkedéseket a stratégián belül, amelyek hozzájárulhatnak a cigányellenesség szisztematikus és intézményes felszámolásához. Mérhető, átfogó beavatkozások helyett a roma nyelv és identitás jelentőségéről olvashatunk, valamint a stratégia gyors áttekintést nyújt a roma civil társadalomról. Bár mindezek a kulturális elemek fontosak, a roma nyelv és a roma identitás megerősítése önmagában nem fogja megváltoztatni a romák negatív megítélését a társadalomban és az intézményekben.

Míg az MNTFS kitér a fent említett ELTE-tanulmányra azzal kapcsolatban, hogy a többség milyen mértékben fogadja el a romák hátrányos megkülönböztetését, nem tesz utalást arra, hogy a választott képviselők, állami tisztviselők vagy intézmények hogyan utasítják

³⁴ Neményi Mária, Ságvári Bence és Tardso Katalin, [A Diszkrimináció Személyes és Társadalmi Észlelése és az Egyenlő Bánásmóddal Kapcsolatos Jogtudatosság](#) (Magyar Egyenlő Bánásmód Hatóság, 2019), 9. o.

³⁵ ELTE, [Előítéletek kontra empátia](#), ppk.elte.hu, hozzáférés: 2022. április 24.

³⁶ ELTE.

³⁷ [Civilizáció: koalíciókötés a civil társadalom elleni kormányzati támadások visszavágására](#), Civilizáció, hozzáférés: 2022. május 31.

³⁸ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 142. o.

el a romák egyenlőségét, és hogyan lehetetlenítik el az együttműködést.³⁹ Nem tesz említést arról, hogy egyes pártok képviselői explicit vagy implicit módon gyűlölködő véleményt nyilvánítanak a romákról, vagy figyelmen kívül hagyják a romák által tapasztalt igazságtalanságot.⁴⁰ Mivel a stratégia nem ismeri el, hogy a politikusok és a köztisztviselők gyűlöletet terjesztenek, nyilvánvaló, hogy az MNTFS nem tárgyal semmilyen megoldásról. Az ő szemszögükből nézve, ha nincs mit elemezni, akkor nincs szükség megoldásra.

A magyar kormány részéről a diszkrimináció és a cigányellenesség meg nem értése és lekicsinylése minden olyan politikai területen megmutatkozik, amelyet a stratégia érint. Ezt a meg nem értettséget az oktatás tekintetében kiválóan mutatja be Gyöngyöspata példája. Ebben a városban a roma gyerekek évek óta szegregáltan tanulnak társaiktól, sokan le is morzsolódnak. Ezek a gyerekek nem mehettek fel az általános iskola első emeletére, a földszinten voltak kénytelenek tartózkodni, ahol vagy egyáltalán nem voltak illemhelyek, vagy azok állapota nem volt megfelelő. A Debreceni Ítéltábla 2019-ben 63 általános iskolás gyermeknek ítélte meg kártérítést. Végül a magyar Legfelsőbb Bíróság helybenhagyta a döntést, és kimondta, hogy a szegregáció elfogadhatatlan.⁴¹ Annak ellenére, hogy egy bírósági ítélet megállapította, hogy a roma tanulók régóta fennálló etnikai szegregációja a város iskoláiban jogellenes volt, Orbán Viktor miniszterelnök politikai tőkét akart kovácsolni abból, hogy megakadályozta a kártérítés kifizetését, és az áldozatokat „a többség elleni agresszorként” bélyegezte.⁴² Maga a miniszterelnök nyilatkozott a romáknak megítélt pénzbeli kártérítések igazságtalanságáról, ami országos gyűlöletet váltott ki a romák ellen.⁴³

A közelmúltbeli fejlemények, mint például az Egyenlő Bánásmód Hatóságnak (EBH) az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalába történő beolvasztása, veszélyeztetik az egyenlő bánásmód követelményeinek történő megfelelést. Miközben az EBH rendszeresen kiállt a kiszolgáltatott csoportok védelme mellett, az alapvető jogok biztosá eddig nem lépett fel a gyöngyöspatai iskolai szegregációs kártérítési ügyben, és nem emelt szót egy olyan törvénymódosítás ellen sem, amely lehetetlenné teszi a transznemű és interszexuális emberek nemének elismerését.⁴⁴ Nemcsak az emberi jogi intézmények összeomlása vet árnyékot az MNTFS-re, hanem a miniszterelnök romákkal kapcsolatos megnyilvánulásai is aggályt keltettek azzal kapcsolatban, hogy komoly cigányellenes intézkedéseket fognak-e végrehajtani.

2.2. Oktatás

A roma gyerekek iskolai szegregációja nem mutatja a lassulás vagy javulás jeleit. A magyarországi roma gyermekek mintegy 45%-a olyan iskolába vagy osztályba jár, ahol kortársaik mindegyike vagy többsége szintén roma. Az iskolákban előforduló szegregáció folyamatát számos módon le lehet írni.

³⁹ 11 Roma és romabarát szervezet, Általános Vélemény a Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia Tervezetéről.

⁴⁰ Dr. Dinók Henriett Éva, Antigyppism in Public Discourses and Election Campaigns (Cigányellenesség a közbeszédben és a választási kampányokban, Német Szinti és Romák Központi Tanácsa, elérés: 2022. augusztus 19., <https://eriac.org/wp-content/uploads/2021/12/central-council-of-german-sinti-and-roma-2017-election-campaigns-6-dinok.pdf>

⁴¹ [Director of segregated Gyöngyöspata school must not get away with assaulting a 12-year-old Romani boy \(A szegregált gyöngyöspatai iskola igazgatója nem úszhatja meg a 12 éves roma fiú bántalmazását\)](#), Európai Roma Jogok Központja, 2020. május, Magyarország.

⁴² [The Silence over Orbán's Anti-Roma Rhetoric Shames the EU | View \(Orbán romaellenes retorikájáról való hallgatás szégyent hoz az EU-ra | Vélemény\)](#), Euronews, 2020. június 17.

⁴³ „A szegregált gyöngyöspatai iskola igazgatója nem úszhatja meg a 12 éves roma fiú bántalmazását”.

⁴⁴ [Nagyon rossz lépés az Egyenlő Bánásmód Hatóság beolvasztása az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalába](#), Magyar Helsinki Bizottság, 2020. november 25.

Az egyik példa erre a „fehér menekülés”, amikor a nem roma gyerekeket olyan iskolába viszik át a szülők (még akkor is, ha az új iskola nagyobb távolságra van), ahol nincsenek roma osztálytársak. Ez a folyamat a korábban sokszínű iskolákat szegregált iskolákká alakítja át, ahol a megmaradó diákok többsége vagy az egész iskola roma. A szegregációhoz hozzájáruló másik tényező a roma gyermekek intézményen belüli elkülönítése, amelynek során az iskolák a roma gyermekeket más etnikumú vagy a többségi magyaroktól elkülönített osztályokba sorolják. Ez azt jelenti, hogy a roma gyerekek ugyanabban az iskolában, de külön osztályterekben tanulnak, és külön illemhelyet vagy étkezőt is használnak.⁴⁵ 2014-ben 381 olyan általános és középiskolát tartottak nyilván, ahol a roma tanulók aránya hivatalosan legalább 50% volt.⁴⁶

Az iskolai szegregáció és az iskolai lemorzsolódás még mindig elterjedt probléma Magyarországon. Egyre inkább nő azon falvak száma, ahol egyetlen iskolában kizárólag roma tanulók tanulnak, valamint a nagyobb városokon belül pedig növekedést mutat az etnikailag szegregált oktatási intézmények száma.⁴⁷ Míg az iskolák etnikai alapú szegregációja önmagában is diszkriminatív, a minőségi oktatás és a források hiánya tovább növeli a roma gyerekek iskolai hátrányát. Az ilyen iskolába járó fiataloknak minimális az esélye arra, hogy a tankötelezettségi korhatár elérését követően is folytassák tanulmányaikat.⁴⁸ A 2011 decemberében elfogadott magyar közoktatási törvény olyan jogszabályi változásokat vezetett be, mint például a tankötelezettségi korhatár 18-ról 16 évre csökkentése, ami megkönnyíti az iskolai lemorzsolódást a nehezen tanuló diákok számára.⁴⁹ Ez a változás nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a roma tanulók fele lemorzsolódik az iskolából, mindössze 24%-uk fejezi be a középiskolát, és mindössze 5%-uk tanul tovább a felsőoktatásban. Összehasonlításképpen, a nem roma diákok 35%-a folytatja tanulmányait felsőoktatásban, míg a nem roma tanulók 75%-a sikeresen be is fejezi középiskolai tanulmányait.⁵⁰

A magyar oktatási rendszer nemhogy nem képes kompenzálni a gyermekek társadalmi-gazdasági hátrányait, hanem a helyi és oktatási szelekciós és szegregációs rendszereken keresztül még erősíti is azokat.⁵¹ A politikai akarat és annak az MNTFS-en keresztül történő megvalósítása különösen fontos, mivel a magyar állam támogatja a szegregációt mind az egyházi, mind a nem egyházi iskolákban, miközben a civil társadalom és az EU kifejezetten elítéli azt. Ezeket a gyakorlatokat a Romaversitas Alapítvány képviselője kommentálta, aki ezt azzal hozta összefüggésbe, hogy a szegregációt tápláló gyakorlatok az MNTFS-en belül is nyilvánvalóak:

„A legkirívóbb példa erre az iskolai szegregáció. Az MNTFS szerint az iskolák egyre homogénebbé válnak, és az egyházi fenntartásba vett iskolák pedig hozzájárulnak a szegregációhoz. Ennek ellenére a stratégia nem tett javaslatot arra vonatkozóan, hogy mi lenne szükséges e folyamatok megállításához, és még az

⁴⁵ Kovács Katalin, [Advancing Marginalisation of Roma and Forms of Segregation in East Central Europe \(A romák marginalizációjának előrehaladása és a szegregáció formái Kelet-Közép-Európában\)](#), *Local Economy: The Journal of the Local Economy Policy Unit* 30, 7. szám, 2015. november 1., 783-799. o.

⁴⁶ Kertesi Gábor és Kézdi Gábor, [A Roma Fiatalok Esélyei és az Iskolarendszer Egyenlőtlensége](#), BWP 20. kötet (Budapest: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, 2016).

⁴⁷ [Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor \(Demokrácia, Emberi jogi és munkaügyi Hivatal\)](#), [2019 Országjelentés az emberi jogi gyakorlatokról Magyarországon](#), hozzáférés: 2022. április 25.

⁴⁸ Magyarországon a tankötelezettség 6 és 16 éves kor között van előírva.

⁴⁹ Roma Oktatási Alap, [Changes in Hungary's Public Education Act Hurt Disadvantaged Roma Children and Youth \(A magyar közoktatási törvény változásai hátrányosan érintik a hátrányos helyzetű roma gyermekeket és fiatalokat\)](#), *Roma Education Fund* (blog), 2016. szeptember 9.

⁵⁰ Idetartozunk Egyesület és Minority Rights Group Europe, [Magyarország UPR jelentése – 39. ülés](#), 2021.

⁵¹ Romaversitas, Magyarország – A Romaversitas Alapítvány beadványa az ENSZ Egyetemes Időszakos Felülvizsgálatához, 2021. március 23.

egyházi szervezetek szakképzésbe történő bevonására sem [szólít fel], így véleményem szerint az oktatás kérdéséről és általánosságban a stratégia legnagyobb hiányossága az, hogy nem tartalmaz vagy tesz hozzá semmi mérhetőt, és nem épít az ágazatban jelentős ismeretekkel rendelkező civil szervezetek tapasztalataira”.⁵²

Az MNTFS jól azonosítja az oktatási problémákat, de nem ad rájuk megoldást vagy választ. Az egyik legsúlyosabb probléma ezzel a stratégiával az, hogy nincsenek számszerűsíthető, mérhető célok, és gyakran ellentmondás van a probléma és a javasolt megoldás között. A szegregáció az egyik ilyen téma. A stratégia felismeri a szegregáció növekedését, hogy egyre több iskola kerül egyházi fennhatóság alá, illetve, hogy ez is a szegregációhoz hozzájáruló egyik ok. Ezen beazonosítás ellenére az MNTFS nem tesz kísérletet arra, hogy megoldást kínáljon a folyamatok megállítására, ellenkezőleg, az egyházakat még a szakképzésbe is hajlandóak lennének bevonni.⁵³

Bár az MNTFS megemlíti a sikeres kisgyermekkori fejlesztési programok, mint például a *Biztos Kezdet Gyerekházak* és a *Tanodák* tervezett alkalmazását, e sikeres programok hatása erejét veszti, amikor a gyermekek az óvodát követően úgy tanulnak tovább, hogy alacsony színvonalú, szegregált iskolákba járnak. Sikerük önmagában áll csak meg, és a szegregált roma gyermekek oktatási útja során nem lehet szisztematikusan nyomon követni a hatásukat.⁵⁴

2.3. Foglalkoztatás

Továbbra is megfigyelhető a romák felülreprezentáltsága a közmunkaprogramokban.⁵⁵ A foglalkoztatással kapcsolatban egyre inkább megfigyelhető a romák jogainak megsértése, valamint a munkaerő toborzás során a nyílt diszkrimináció.⁵⁶ Sok romát az államilag finanszírozott közmunkaprogramok segítenek, amelyek célja, hogy munkát biztosítsanak a rendszeres szociális segélyben részesülő munkanélküliek számára.

Az MNTFS azonosít néhány fő problémát, amellyel a romáknak a munkahelyen szembe kell nézniük, beleértve a túlreprezentáltságot és a diszkriminációt az államilag finanszírozott közmunkaprogramban. A dokumentum a továbbiakban az iskolai végzettség és a munkanélküliség közötti kapcsolatot tárgyalja. Megemlíti az előző stratégia sikeres projektjeit, de nem kapunk tájékoztatást arról, hogy ezek a projektek folytatódna-e vagy tovább lesznek-e fejlesztve, illetve nincs szó arról sem, hogy a beavatkozási szakasz különböző programjai hogyan, milyen módon és formában kapcsolódnak majd egymáshoz. Ezenkívül nincs információ arról, hogy ezek a programok mennyire sikeresek, és hogy valóban érdemes-e folytatni őket.⁵⁷

Addig nem leszünk képesek megvalósítani és értékelni azt, hogy az új MNTFS és a hozzá kapcsolódó cselekvési tervek elérték-e a céljukat, amíg nem kapunk információt a közmunkaprogramhoz hasonló, nagyszabású programokkal kapcsolatos fejlesztésekről és problémákról.

⁵² Képviselő, Interjú a Romaversitas Alapítvány képviselőjével, 2022. május 1.

⁵³ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 60. o.

⁵⁴ 11 Roma és romabarát szervezet, Általános Vélemény a Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia Tervezetéről.

⁵⁵ Hungler Sára és Kende Ágnes, [Diverting Welfare Paths: Ethnicisation of Unemployment and Public Work in Hungary \(Jóléti utak elterelése: A munkanélküliség és a közmunka etnicizálódása Magyarországon\)](#), *E-Cadernos CES*, 35. szám, 2021. június 15.

⁵⁶ Spitalcsky Andrea, [Roma in the Republic of Serbia and Hungary: The Challenges of Discrimination – A Comparative Report \(Romák a Szerb Köztársaságban és Magyarországon: A megkülönböztetés kihívásai – Összehasonlító Jelentés\)](#) Minority Rights Group Europe (MRGE), 2021. március, 6. o.

⁵⁷ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 92. o.

2.4. Egészségügy

A járvány súlyosbította a társadalmi egyenlőtlenségeket, és míg más országok pénzügyi támogatást nyújtottak a bajba jutott állampolgáraiknak, a magyar kormány nem vezetett be biztonsági csomagot a sokk hatásainak enyhítésére. Még riasztóbbá és nyilvánvalóbbá váltak ennek hatására a roma közösségek komoly nehézségei, mint például a szegregáció, a szegénység, valamint a közvetlen és közvetett diszkrimináció. A járvány pusztító hatást gyakorolt a szegregált területeken élő roma nőkre és gyermekekre. A roma nők nem kapnak megfelelő segítséget és tájékoztatást az egészségügyi intézményekben, és széles körben elterjedt az a gyakorlat, hogy az állami kórházak szülészeti osztályain a roma és nem roma nőket elkülönítik egymástól.⁵⁸ A magyarországi romák körében a legsürgetőbb egészségügyi problémák továbbra is, különösen a szegregált területeken, a biztonságos ivóvízhez és a csatornahálózathoz való korlátozott hozzáférés, a társadalombiztosítási jogviszony hiánya, az orvosi ellátás korlátozott elérhetősége és hozzáférhetősége, valamint a romákkal szembeni intézményi szegregációs gyakorlat a kórházakban.⁵⁹

A civil társadalom megkérdőjelezett tagjai és számos jelentés a romák egészségi állapotának romlásáról és az egészségügyi rendszerben tapasztalható diszkriminációról számolnak be, míg a következőkben összefoglaljuk azt az alapelvet, amelyre az új MNTFS épül: „Az egészségügyi problémák alapvetően nem roma-specifikusak; leggyakrabban a szegénységhez kapcsolódnak”.⁶⁰

Bár ezt a kijelentést az a megállapítás követi, hogy a romák egészségi állapota a szegregált területeken a legrosszabb, maga az MNTFS is megemlíti, hogy a felmérések alapján a romák egészségi állapota összességében javult. Ezt követően a dokumentum azonnal kifejti, hogy a nemzeti egészségügyi statisztikákat hogyan befolyásolja negatívan a szegregált területeken élő romák egészségügyi helyzete, valamint, hogy a statisztikákból hiányoznak a romaspecifikus mutatók és adatok, amelyek lehetővé tennék a célzott beavatkozást és nyomon követést. Ez azt jelenti, hogy az MNTFS nem lesz képes olyan célzott beavatkozásokat végrehajtani, amelyeket a romák egészségi állapotának javulásáról szóló hiteles állításokkal lehet alátámasztani.⁶¹

Bár az MNTFS elismeri, hogy a magyar egészségügyi rendszer alulfinanszírozott, és hogy az egészségügyi szakemberek, különösen a szülésznők száma csökken, ezt szélesebb körű problémaként mutatja be, anélkül, hogy összekapcsolná azzal, hogy a helyzet miként érinti a roma lakosságot. A roma népesség egészével, és különösen a roma nőkkel szembeni megkülönböztetésről nem esik szó az MNTFS egészségügyről szóló fejezetének a helyzeti beazonosításról és beavatkozásról szóló szakaszában.⁶²

2.5. Lakhatás, alapvető szolgáltatások és környezeti igazságosság

A roma közösségek Északkelet-Magyarországon és a Dél-Dunántúlon koncentrálnak, ahol nagy arányban élnek kis településeken, gyakran hátrányos helyzetű, periférikus régiókban. A városokban és községekben a romák főként kizárólag romák lakta

⁵⁸ A Társaság a Szabadságjogokért és a Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők, [Joint Submission to the 3rd Cycle of the Universal Periodic Review by Civil Society Organizations Containing Follow-Up Information on the Previous Reports of the Working Group on the Universal Periodic Review of Hungary](#) (Civil társadalmi szervezetek közös beadványa az Egyetemes Időszakos Felülvizsgálat 3. ciklusához, amely nyomon követési információkat tartalmaz Magyarország egyetemes időszakos felülvizsgálatával foglalkozó munkacsoport korábbi jelentéseivel kapcsolatban, Tasz.hu, 2021. március 8., 3. o.

⁵⁹ A Társaság a Szabadságjogokért és a Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők, A civil szervezetek közös beadványa az Egyetemes Időszakos Felülvizsgálat 3. ciklusához, amely nyomon követési információkat tartalmaz Magyarország egyetemes időszakos felülvizsgálatával foglalkozó munkacsoport korábbi jelentéseivel kapcsolatban.

⁶⁰ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 131. o.

⁶¹ Magyar Kormány, 131. o.

⁶² Magyar kormány, 127. o.

településeken vagy szegregált gettóknak élnek. A lakóhelyük környezetében jellemzően az utak nem aszfaltozottak, nincsenek járdák vagy folyóvíz sem. Sok helyen az aszfaltozott utak, a csatornahálózat és vízvezetékrendszer a roma szegregátumok, telepek határán érnek véget. Nincs szemétszállítás, az egyetlen ivóvízforrás egy közkút, és az utak rossz állapota, a sár miatt vészhelyzet esetén télen vagy esős időben a mentők nem tudják megközelíteni ezeket a telepeket. A helyzet azért alakulhatott így, mert a helyi és országos szintű hatóságok ezeket a problémákat figyelmen kívül hagyják, nem foglalkoznak a kérdéssel, továbbá diszkriminatív beruházási mintákat követnek, és hiányzik az általános erőfeszítés, amellyel biztosítani lehetne, hogy a roma településeken élők is gyakorolhassák a megfelelő életszínvonalhoz való jogukat, a többi magyar állampolgárhoz hasonlóan.⁶³

Az MNTFS lakhatással foglalkozó része néhány problémaleírástól eltekintve a komplex problémák megoldásával kapcsolatban egyetlen jelentős civil társadalmi partnert nevesít, az előző részben már említett Magyar Máltai Szeretetszolgálatot. Az összetett lakhatási problémákat a Máltai Szeretetszolgálat FETE (Felzárkózó települések) programja keretében kívánják kezelni, amely 300 magyarországi településen nyújt segítséget. Bár a stratégia azt állítja, hogy 300 000 ember él ezen a 300 településen, ahol a romák felülreprezentáltak, mégsem közölnek konkrét számokat arról, hogy hány roma családot és egyént érint a program.⁶⁴ Összességében a Máltai Szeretetszolgálat fogja koordinálni a helyi szervezetek hozzájárulását, de a stratégiából nem derül ki, hogy a roma és romabarát civil társadalom tagjai beletartoznak-e ennek a hozzájárulásnak a célcsoportjába.

Az MNTFS tárgyalja a társadalmi mobilitás kérdését, de nem nyilatkozik egyértelműen arról, hogy egy gyermek felnőttkorban csak úgy boldogulhat és van esélye a jól(l)étre, ha elköltözik és maga mögött hagyja a gettószerű telepeket.⁶⁵ A stratégia nem határoz meg konkrét beavatkozásokat a szegregáció felszámolására, és leginkább a gettóknak élő emberek életkörülményeinek javítására összpontosít.

2.6. Szociális védelem (jövedelemtámogatás)

Ma Magyarországon a szociális segély vagy juttatás nettó minimum összege csak nagyon alapszintű megélhetést tesz lehetővé. A közfoglalkoztatásból származó jövedelem rendkívül alacsony, messze a létminimumhoz szükséges szint alatt van. A családi pótlék összege az adókedvezmény vagy a GYES (szülési szabadság) tekintetében 2008 óta nem változott, ahogy a minimálnyugdíj mértéke sem.⁶⁶ A marginalizált csoportok számára nehéz kihasználni vagy jogosultságot szerezni a családi adókedvezmény nyújtotta előnyökhöz, pl. nem elérhető azok számára, akik napszámosként dolgoznak, alkalmi munkából élnek, vagy korai iskolaelhagyók. Szintén elérhetetlen a leghátrányosabb helyzetű csoportok, köztük a romák számára a CSOK (családi otthonteremtési kedvezmény) és a 10 millió forintig (kb. 30 000 EUR) államilag támogatott, nulla kamatozású kölcsönt kínáló „babaváró hitel” gyermektámogatási program, amely vissza nem térítendő támogatássá alakul át, amennyiben a futamidő alatt három gyermek születik a családba, de ugyanígy nem elérhető a romák számára a nagycsaládosoknak biztosított állami támogatás sem.⁶⁷

⁶³ Idetartozunk Egyesület és Minority Rights Group Europe, Magyarország UPR jelentése – 39. ülészak.

⁶⁴ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 107. o.

⁶⁵ 11 Roma és romabarát szervezet, Általános Vélemény a Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia Tervezetéről.

⁶⁶ Molnár László és Bukovszky Bálint, [2010 óta nem csökkentek a jövedelmi különbségek Magyarországon](#) (GKI Gazdaságkutató Zrt.), hozzáférés: 2022. május 8.

⁶⁷ SzocOkos, [Szubjektív: Halászati és szociális kérdésekről...](#), SzocOkos, 2021. március 8.

Mivel a kifizetések és szolgáltatások nem a szegényekre koncentrálnak, és a gazdagok jellemzően jobban hozzáférnek a közpénzekhez, mint a rászorulóknak, a magyar jóléti rendszert leginkább korrumpált újraelosztási gyakorlatként lehetne jellemezni.⁶⁸

Az MNTFS-nek van egy külön alfejezete, pontosabban három bekezdése, amely a családtámogatási rendszert és a pénzbeli ellátásokat írja le, azonban összességében nagyobb hangsúlyt fektet a gyermekekre és a családfejlesztésre összpontosító projektjellegű beavatkozásokra.

Az ezzel kapcsolatos eredményeket inkább a társadalmi-kulturális siker, semmint az innováció szempontjából méri, a szociális védelmi rendszer reformján és a rendelkezésre álló pénzeszközök kiegyenlítésén keresztül.⁶⁹ A stratégia rámutat az egyik korábban említett problémára, miszerint a családi lakhatási támogatások egy része csak azok számára elérhető, akik folyamatos munkával és társadalombiztosított státusszal rendelkeznek. A stratégia azonban csak a probléma azonosításáig jut el, de nem nyújt szilárd, megvalósítható szakpolitikát és megoldást. Ezért a stratégiát leginkább úgy lehetne jellemezni, hogy hiányzik belőle a valódi eredmények és hatások eléréséhez szükséges tartalom. Tulajdonképpen egyértelmű, hogy egy ilyen rendszer előnyeiből nem tudnak részesülni azok a romák, akik gyakran végeznek alacsony bérezésű közmunkát, alkalmi munkát vagy akár informális munkát. Az MNTFS nem törekszik a nagy ágazati rendszerek átalakítására, és nem veszi figyelembe, hogy a leginkább marginalizált csoportok, köztük a romák, alig tudnak megélni a jelenlegi ellátási rendszerben.

2.7. Szociális szolgáltatások

A magyarországi szociális ellátórendszer működésével kapcsolatban jelentős problémák vannak, amelyek részben finanszírozási, részben egyéb erőforrás (pl. szakemberhiány), részben pedig szabályozási-szakmai jellegűek. Bár valóban igaz, hogy a szociális munkások nem állnak rendelkezésre nagy számban, maguknak a szakembereknek a romákról alkotott képük is igen változatos. A gyermekjóléti szakemberek nagyon különböző hozzáállást és a gyakorlatok széles skáláját mutatják, a mély megértéstől és társadalmi tudatosságtól kezdve azon át, hogy a többségi társadalom bánásmódja hogyan hat hátrányosan az aránytalanul nagy számban hátrányos helyzetű romákra, egészen a „roma szubkultúra” vagy „roma kultúra” hibáztatásáig.⁷⁰ A negatív viszonyulás és megítélés hatással van a szakmai gyakorlatra, és könnyen eredményezhet rossz bánásmódot a roma családokkal szemben, vagy csökkentheti a hajlandóságot a tényleges segítségnyújtásra és támogatásra. Ezek a negatív hozzáállások rávilágítanak arra, hogy az új MNTFS-nek kollektív megközelítést kellene alkalmaznia a rendszerszintű és intézményes rasszizmus elleni küzdelemben.

Bár az MNTFS nem javasol intézkedéseket az intézményeken belüli rasszizmus elleni küzdelemre, annál inkább törekszik a társadalmi struktúrákon belüli hatalmi viszonyok átalakítására. 2010-től kezdve a kormány tudatos, többlépcsős stratégiája azon alapul, hogy az egyházak egyre nagyobb szerepet és befolyást kapjanak a szociális és gyermekjóléti rendszerben. Egy 2020 májusában kiadott kormányzati közlemény szerint az alapszolgáltatások szegmensében az összes intézmény 44 százalékát egyházak működtetik, míg a szociális ellátásban ez az arány 25 százalék. Az egyház szerepe a gyermekvédelmi szakellátásban 2010-ben 7 százalék volt, 2021-re 60 százalékra nőtt, jelenleg pedig már 70 százalék körül van.⁷¹

⁶⁸ Albert Fruzsina, ESPN tematikus jelentés a munkavállalói szegénységről Magyarországon, szerk. Európai Bizottság, ESPN Európai Szociálpolitikai Hálózat, 2019.

⁶⁹ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 42. o.

⁷⁰ Djordje Jovanović, Robert Kushen és Ostalinda Maya Ovalle (szerk.), *Life Sentence: Romani Children in Institutional Care (Életfogytiglani ítélet: Roma gyermekek intézeti gondozásban)*, Budapest, ERRC, 2011, 46. o.

⁷¹ SzocOkos, [Egyházi térnyerés a szociális ágazatban](#), 2011. november 11.

Az egyházi intézmények társadalmi befogadásban betöltött szerepét az MNTFS minden fejezete tárgyalja. Az egyházak megtartották és megerősítették pozíciójukat az oktatási ágazatban, és szociális szolgáltatási ellátásukat elsősorban a fent említett FETE programon keresztül bővítik. Ezzel a társadalmi felelősségvállalással az MNTFS kész nagy pénzügyi csomagot nyújtani olyan egyházi intézményeknek, amelyek megfogalmazásuk szerint legtöbbször még a legkisebb és leghátrányosabb helyzetű területeken sem jutnak el az igazán rászorulókhöz.⁷²

2.8. Gyermekvédelem

Annak ellenére, hogy az intézményi keretek csökkenése jellemezte az elmúlt 30 évben a magyar gyermekjóléti és gyermekvédelmi politikát, a magyarországi gyermekek még mindig túl gyakran kerülnek állami gondozóintézetekbe a szegénység és a közösségi alapú megelőző és korai beavatkozási szolgáltatások hiánya miatt. A nevelőszülők alulfizetettek, a rokon gondozás alulfinanszírozott, a nevelőszülők és a kiscsoportos otthonok pedig vidéki közösségekben található. Az ilyen intézményekben a személyzet még mindig a régi intézményi kultúrához ragaszkodik; a gyermekek szavára nem adnak, és a gyermekek sokféle szükségletét kielégítő iskolákhoz és szolgáltatásokhoz korlátozott a hozzáférés.⁷³

Úgy tűnik, hogy az intézményi gondozásban álló roma gyermekek riasztóan magas aránya⁷⁴ a roma családokkal szembeni közvetett diszkriminációnak, a családok szétválasztására vonatkozó gyermekvédelmi jogszabályok és politikák tisztázatlanságának, valamint a gyermekvédelmi rendszer működésében található különböző hibáknak tudható be, amelyek aránytalanul nagy mértékben érintik a roma családokat. Egy nemrégiben közzétett megyei példán keresztül látható, hogy míg Nógrád megyében a roma népesség a lakosság kevesebb mint 20%-át teszi ki, addig az állami gondoskodásban lévő roma gyermekek több mint 80%-a roma.⁷⁵

Habár az MNTFS pozitív és jobb gyermekvédelmi szolgáltatásokról beszél,⁷⁶ szerintük a beavatkozás azután kezdődik, hogy a gyermeket vagy fiatal felnőttet már kivették a családból. Az MNTFS foglalkozik ugyan megelőző intézkedésekkel, de a dokumentum általános jellege miatt nem világos, hogy szeretnék-e csökkenteni az állami gondoskodás alatt álló romák számát, és milyen komplex programokat terveznek kidolgozni ennek elérésére.

„Egyes sztereotípiák miatt az gondolhatjuk, hogy a romák nem engedik, hogy gyermekeiket állami gondoskodásba vegyék, mert [a] juttatásokra vágnak [...] ez pedig rendkívül ostoba gondolat, és nem igaz [...]. A szakpolitikák fő vezérvonalas jellege miatt csak közvetve tudunk roma programokat csinálni – ez azt jelenti, hogy nem azt mondjuk, hogy ez a program kifejezetten a romáknak szól, hanem azt mondjuk, hogy az állami gondoskodásban lévő gyerekeket vonjuk be, majd ezt követően próbáljuk meg a roma közösséget a legnagyobb [arányban] bevonni. Bár az állam is megvalósíthat hasonló programokat, soha nem fogjuk megtudni, hány romát vontak be ténylegesen az intézkedésekbe.”⁷⁷

⁷² 11 Roma és romabarát szervezet, Általános Vélemény a Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia Tervezetéről.

⁷³ Jovanović, Kushen és Ovalle, *Life Sentence. (Életfogytiglani ítélet)*

⁷⁴ Norwich Radical, [Blighted Lives: Romani Children In State Care \(Meggyalázott életek: Állami gondozásban lévő roma gyermekek\)](#), *The Norwich Radical* (blog), 2021. március 5.

⁷⁵ EERC és Rosa Parcs Alapítvány, [Közös beadvány Magyarországgal kapcsolatban az Emberi Jogi Tanácshoz, harmadik egyetemes időszakos felülvizsgálati ciklus, a 30. ülészen \(2021. október-november\) történet meqvitására](#), 2021. november.

⁷⁶ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 45. o.

⁷⁷ Képviselő, interjú a Szubjektív Értékek Alapítvány képviselőjével, 2022. április.

2.9. A roma művészetek, kultúra és történelem népszerűsítése (megismertetése)

Ennek a fejezetnek rendkívül fontosnak kellett volna lennie az MNTFS-en belül, mivel a magyarországi romák nem alkotnak egy homogén etnikai csoportot, hanem további alcsoportokra oszlanak, többek között *beás*, *oláh* és *romungró* alcsoportokra. Míg az első két csoport folyékonyan beszél magyarul, van egy második (gyakran anyanyelvi) nyelvük is, és a romani nyelvnek is a saját dialektusát beszélik. A roma kultúra támogatását célzó politikák elemzésekor rendkívül fontos szem előtt tartani a roma népelességen és identitáson belüli kulturális sokszínűséget. Hatással vannak ránk és az önmagunkkal kapcsolatos érzéseinkre amikor az emberek nap mint nap azt mondják nekünk, hogy mások vagyunk, és határozott véleményük van arról, hogy kik vagyunk, anélkül, hogy ismernének minket. Néhány roma talán képes figyelmen kívül hagyni az ilyen viszonyulást, vagy vissza tud vágni, de sokan esnek áldozatul az önmagukról alkotott tévhiteknek, és azt hiszik, hogy másoktól tényleg különböznek vagy másoknál rosszabbak, még akkor is, ha ez a valóságban egyáltalán nem így van.⁷⁸ Jóllehet a roma kultúra, nyelv, hagyományok és nemzeti történelem erősítik a pozitív identitást, és a csoporthoz tartozás pedig a büszkeség, öröm, elégedettség forrása lehetne, sok esetben mégis inkább szégyenérzetet kelt.⁷⁹

A pozitív identitás építését már fiatal korban el kell kezdeni, és az egészséges énkép kialakításához a jó befogadási stratégiának tisztán kell látnia, hogy a megkülönböztetés és a megbélyegzés miként hat a fiatalok identitására, és miként épülnek erre a későbbiekben a társadalmi interakciók. Miközben a többség szemléletét pozitívabbá és vonzóbbá kell alakítani, biztosítani kell azt is, hogy a roma fiatalok egészséges énképet alkossanak magukról, és hogy a belsővé vált stigmák ne akadályozzák fejlődésüket és kibontakozásukat az életben.

Az új MNTFS-en belüli egyik program, a *Bari Shej*, a roma nőkre összpontosít, és azon az alapgondolaton alapszik, hogy a roma nőknek jó példákra és mentorokra van szüksége ahhoz, hogy ne morzsolódjanak le az iskolából és folytassák tanulmányaikat. Bár ez nem rossz megközelítés, és a roma fiataloknak, különösen a lányoknak szükségük van pozitív példaképekre, az MNTFS nem említi a pozitív identitás kialakítását. Hivatkozik ugyan a roma nyelvre és a roma önkormányzat számára biztosított pénzügyi forrásokra, valamint az elkülönített médiaalapokra, általában nem célozza meg az intézményi és politikai gyakorlatban tapasztalt cigányellenesség felszámolását, és nem kísérli meg sem közvetett és közvetlen módon a pozitív roma identitás kialakítását.⁸⁰

„Úgy gondolom, hogy a stratégia csekély mértékben foglalkozik azzal, hogy miként alakul ki a roma fiatalok identitása. Magyarországon a roma kérdést még mindig egy társadalmi problémaként határozzák meg, nem pedig identitásként, amellyel kapcsolatban önismerettel, tudatossággal kell rendelkezni, és hogy a romáknak sokat kell tudniuk, tanulniuk saját magukról és a kultúrájukról, vagyis egyáltalán nem azt a célt szolgálja, hogy segítsen a roma fiataloknak egy pozitív önkép kialakításában.”⁸¹

⁷⁸ Phiren Amencia, I AM NOT YOUR GYPSY! Youth Speaking up against Antigypsyism (NEM VAGYOK A TE CIGÁNYOD! Az ifjúság felszólalása a cigányellenesség ellen) Alliance against Antigypsyism (Szövetség a cigányellenesség ellen, 2021), 6. o.

⁷⁹ Keresztes-Takács Orsolya, Roma fiatalok etnikai identitása és önértékelése egy kérdőíves kutatás tükrében, *Magyar Valóság*, 2017, 17. o.

⁸⁰ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 152. o.

⁸¹ Az UCCU képviselője, interjú a Roma Informális Oktatási Alapítvány képviselőjével (UCCU).

3. ELVÁRT HATÉKONYSÁG

3.1. Illeszkedés a kapcsolódó hazai és európai szakpolitikákkal

Az MNTFS a bevezetőben számos állítást tesz arra vonatkozóan, hogy a mindent átfogó új MNTFS hogyan illeszkedik a Magyarországon történelmileg kialakult stratégiai keretbe, amely vertikálisan magában foglalja mind a nemzeti, mind a helyi kérdéseket, és része az elmúlt években kialakult ágazati terveknek is.⁸²

A Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont kifejezetten ezt nyilatkozta:

„Vannak olyan országok az EU-ban, ahol romaintegrációs stratégia nagyon részleges, nálunk nem ez a helyzet. Ez egy megalapozott, több ágazatban is jelen lévő szociálpolitikai stratégia, amelyeknek a stratégiái hivatkoznak az MNTFS-re. Az sem gyakori, hogy egy államnak a Belügyminisztériumon belül a területtel foglalkozó, önálló államtitkársága van, amely viszonylag jó helyzetben van a közigazgatásban”.⁸³

Az MNTFS-ben egy rövid táblázat alapvető képet ad arról, hogy más stratégiák hogyan kapcsolódnak az MNTFS-hez,⁸⁴ de a táblázat nem említi semmilyen hierarchiát, vagy azt, hogy az MNTFS miként hat vagy hogyan befolyásolja a többi stratégiát. A 200 oldalas dokumentum többször említi a FETE-programot, és kiemeli annak jelentőségét. Az olvasó úgy gondolhatja, hogy a romák integrációjának legjelentősebb előnyei elsősorban a FETE gondosan kialakított programkínálatán múlnak. A dokumentumból kiderül, hogy számos MNTFS-program létezik, és a kormány ezeket pályázati úton kívánja szolgáltatásként létrehozni. Ezután a sikeres programokat biztonságos és kiszámítható finanszírozás mellett integrálni fogják a hazai ellátórendszerbe. Nem világos azonban, hogy milyen mennyiségben és milyen alapon.⁸⁵ Nincs olyan külön szakasz, amely alaposan elmagyarázná, hogy az összes hazai stratégia hogyan van összehangolva az MNTFS-szel. Minden fejezetben van néhány utalás, de szintén nincs megmagyarázva, hogy ezek miként illeszkednek a stratégiához.

A kormánytisztviselőkkel folytatott interjúk során világossá vált, hogy az MNTFS az ő szemszögükből nézve világos, szerkezetileg jól felépített, és megfelelően kapcsolódik más stratégiákhoz.⁸⁶ A civil társadalmi szereplőkkel folytatott interjúk és az általuk megfogalmazott vélemények azonban egyértelművé teszik: hacsak nem állnak közvetlen kapcsolatban vagy munkaviszonyban az MNTFS-t kidolgozó és végrehajtó minisztériumokkal, nincs befolyásuk megfelelően felülvizsgálni az eljárásokat. Az általunk megkérdezett civil társadalmi szereplők visszajelzései és a fent említett vélemények alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a kormány nagyon gyenge teljesítményt nyújtott a befogadó szakpolitikai tervezés terén.

⁸² Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 8. o.

⁸³ Ulicska, Interjú a Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont munkatársával a 2020–2030-as magyarországi Nemzeti Roma Integrációs Stratégiáról.

⁸⁴ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 152. o.

⁸⁵ 11 Roma és romabarát szervezet, Általános Vélemény a Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia Tervezetéről.

⁸⁶ Ulicska, Interjú a Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont munkatársával a 2020–2030-as magyarországi Nemzeti Roma Integrációs Stratégiáról.

3.2. A nemzeti roma stratégia koordinációjáért és nyomon követéséért való felelősség

2019 augusztusában a Belügyminisztériumon belül az MNTFS háttérintézményeként létrejött a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság, amely a társadalmi befogadási stratégiához kapcsolódó képzési, szervezési, területi koordinációs, módszertani és kutatási feladatokat látja el. A területi igazgatóságok azt állítják, hogy kapcsolatot tartanak az önkormányzatokkal, a civil szervezetekkel, az egyházakkal, a szociális, oktatási és képzési intézményekkel, a kormányzati ügynökségekkel, a munkaadói és munkavállalói érdekképviselői szervezetekkel, a kamarákkal, és koordinálják a társadalmi befogadással kapcsolatos tevékenységeket.⁸⁷ Valóban igaz, hogy kijelölt szereplők felelősek a kormányzati rendszerben a romák integrációjával kapcsolatos kérdések tekintetében.

Fontos volt több, az MNTFS-ben érintett érdekelt féllel készített interjú, mivel a kormánynak az MNTFS és általában a romák integrációja iránti elkötelezettségét illetően a válaszadók erős ellenvélemenyről vagy vegyes érzésekről számoltak be. Az alábbiakban három különböző személyes nyilatkozatot idézünk, amelyek tükrözik a dinamikát és az érdekelt felek eltérő nézőpontjait.

Az első idézet megnyugtató hangvételű, és azt sugallja, hogy a stratégiával vagy az intézményi elkötelezettséggel nincsenek problémák, a második és a harmadik vélemény azonban egy kicsit részletesebb magyarázattal szolgál a strukturális környezetről. Amint az előző bekezdés is említi, az MNTFS egyértelműen rendelkezik egy felelős, kijelölt hatósággal, azonban nem lehet bizonyossággal tudni, hogy a különböző területekért felelős más hatóságok milyen szinten teljesítenek. Nem beszélhetünk elkötelezettségről, ha az MNTFS nem nevezi meg a konkrét felelős hatóságokat, és a későbbi cselekvési terv sem fogalmaz egyértelműen. Ugyan létezik egy kijelölt struktúra, nem beszélhetünk jó szándékról, ha mindeközben a kormány saját politikájával táplálja a szegregációt, vagy a politikai vezetők nyíltan gyakorolhatnak gyűlöletbeszédet és cigányellenességet a roma közösséggel szemben.

„Ez az elmúlt tíz év eredménye, és büszkéek vagyunk a kialakított ágazati szolgáltatási rendszerre. Korábban a gyermekházak, a *Tanoda-rendszer*, a roma szakközépiskola esetében, valamint az uniós forrásokból megvalósuló fejlesztésekben és szolgáltatásokban nem volt ilyen világos irány és ágazati logika. Végezetül pedig, korábban az MNTFS nem töltött be olyan szerepet a bürokráciában és a politikában, mint most”.⁸⁸

„Kormányzati szinten természetesen látom a politikai akaratot arra, hogy a különböző, különösen a stratégiában szereplő intervenciók szakpolitikai területeket hangsúlyosan kezeljék. Nem vagyok azonban biztos abban, hogy a különböző szociálpolitikákért felelős ágazati területek és hatóságok kapcsolatban állnak egymással, ami igen fontos a beavatkozások hatékony végrehajtásában. Például a társadalmi befogadásért felelős államtitkárság most a Belügyminisztériumhoz tartozik, míg a különböző szakpolitikai területek pedig egyéb minisztériumokhoz. A közigazgatási struktúrán belül is egyértelmű horizontális hiányosság található, mégpedig abban, ahogyan az intézmények egymásra épülnek, nemcsak szervezeten, hanem a hatáskörök és felelősségi körök tekintetében is. Maga a stratégia nem határozza meg, hogy melyik állami hatóság felelős a különböző szakpolitikai területek végrehajtásáért”.⁸⁹

⁸⁷ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 160. o.

⁸⁸ Ulicska, Interjú a Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont munkatársával a 2020–2030-as magyarországi Nemzeti Roma Integrációs Stratégiáról.

⁸⁹ Képviselő, Interjú a nemzeti kisebbségek jogaiért felelős alapvető jogok biztoshelyettesének titkárságán dolgozó munkatárssal.

„Amikor egy ország vezetője a Magyarországon élő roma és nem roma lakosságot őslakosokra és nem őslakosokra osztja, amikor bűnbakként szegregálja és ezáltal hátrányos helyzetbe hozza a gyerekeket, amikor erről egyetlen kormányzati szereplő sem beszél [...], akkor joggal feltételezhetjük, hogy nincs olyan kormányzati döntéshozó erő, amely hisz a magyarországi cigányság valódi egyenlőségében”.⁹⁰

3.3. A terv színvonal

Bár az MNTFS jól elemzi a több területet érintő problémákat, nem úgy íródott, hogy lehetővé tegye a roma integráció kérdéseinek szisztematikus átgondolását. A jelenlegi stratégia, bár konkrét szakpolitikai területeket említ, a kérdéseket pontról pontra közelíti meg, és nem olyan módon, hogy a kérdések közötti ok-okozati összefüggések megértését elősegítse. Bár megkísérel bizonyos irányokat adni a beavatkozásokhoz, nem képes ezeket csoportosítva, horizontális módon kezelni. Az előző MNTFS-hez hasonlóan a jelenlegi változat is absztrakt, és nem próbál a problémák velejéig leátni. Nem tartalmaz horizontális elképzeléseket a nagy struktúrák kezelésére. Ez rendkívül problematikus, mivel az új stratégia a következő 10 évre vonatkozik, ami nem egy rövid időszak⁹¹:

„Véleményünk szerint pontosan az hiányzik, hogy az MNTFS visszafogott, és nem kívánja egyesíteni a különböző területeket. Nem akar nagy rendszerekhez (közoktatás, szociális terület, egészségügy, szakképzés stb.) nyúlni [azokra hatni], nem tervezi az alapvető szociális szolgáltatások bővítését, és nem akarja azokat koordinálni.”⁹²

Bár az MNTFS tartalmaz egy rövid táblázatot nyolc hosszú távú céllal⁹³, hiányzik belőle az elvek és módszerek világos meghatározása, valamint az egyértelmű mutatók, amelyek segítenék a cselekvési tervek kidolgozását, és alapul szolgálhatnának a végrehajtók számára, hogy tudják, mit kell elérni, és milyen időpontig.⁹⁴ A nyolc terület és a hozzájuk tartozó sikerességi mutatók meghatározása túl általános. Az egyes szakpolitikai területeken nagyon sok részprobléma van: az egyik cél például a táblázatból: „*A roma tanulók körében csökkenni fog a korai iskolaelhagyás aránya*”, ez nem mond semmit arról, hogy milyen kapcsolatban áll ez a cél más égető kérdésekkel, mint például a szegregált iskolák, az oktatás minőségének stb. kérdésével. Még ha a célszámot sikerül is teljesíteni, nem tudjuk, hogy az érintett diákok szegregált iskolákban maradtak-e, és milyen minőségű tudást kaptak az intézményektől.

A jelenlegi MNTFS a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által gyűjtött adatok alapján értékeli korábbi sikereit. A KSH statisztikáit fogják felhasználni a további vizsgálathoz és nyomon követéshez. Nincs szó a civil társadalom részvételéről, különösen a roma és romabarát szervezetek részvételéről, amelyek saját kutatásokat, felméréseket vagy más ellenőrzési módszereket alkalmazhatnak a fékek és ellensúlyok fenntartása érdekében.

3.4. Finanszírozás

Az MNTFS nagy hangsúlyt fektet az előző stratégiában felvázolt programok és támogatási területek történetének bemutatására. Észszerűen elvárható, hogy a beavatkozások

⁹⁰ 11 Roma és romabarát szervezet, Általános Vélemény a Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia Tervezetéről.

⁹¹ Képviselő, Interjú a nemzeti kisebbségek jogaiért felelős alapvető jogok biztoshelyettesének titkárságán dolgozó munkatárssal.

⁹² 11 Roma és romabarát szervezet, Általános Vélemény a Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia Tervezetéről.

⁹³ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 36. o.

⁹⁴ Képviselő, Interjú a nemzeti kisebbségek jogaiért felelős alapvető jogok biztoshelyettesének titkárságán dolgozó munkatárssal.

többségét e programok folytatásával támogassák és finanszírozzák. Az MNTFS és az első intézkedési terv egyetlen szakpolitikai területén sincsenek feltüntetve konkrét finanszírozási összegek. A korábbi befektetések nagyobb valószínűséggel fedezhetők fel a stratégiában. A kormány által jóváhagyott első intézkedési terv ugyanezt a felépítést követi, és nem határoz meg konkrét összegeket vagy forráselosztást.⁹⁵

Mivel a stratégiából hiányzik a finanszírozásra vonatkozó információ, senki sem tudja majd nyomon követni, hogy az intézkedési terveket megfelelően dolgozzák-e ki, és hogy a konkrét fejlesztések eléréséhez szükséges forrásokat – különösen a romák integrációja terén – elkülönítették-e.

A kedvezményezett konzorcium furcsa képződmény a hazai pályázati rendszerek világában, mivel a nyertesek (jelen esetben az önkormányzatok), akik a szükséges szakmai háttér nélkül semmit sem tudnak maguk megvalósítani, kénytelenek szorosan együttműködni más szervezetekkel, megosztva az erőforrásokat és a feladatokat. Ezek a szervezetek lehetnek önkormányzati közintézmények, egyéb állami intézmények, illetve civil és egyházi fenntartású szervezetek, és a feladatok közöttük történő elosztásának aránya és módja teljes mértékben a helyi viszonyoktól függ.⁹⁶

„Van egyfajta kivándorlás a civil szférán belül. A pénz az önkormányzati rendszerben van, tehát ilyen értelemben, ha valaki civil vezető, de nincs jó viszonyban a helyi kisebbségi önkormányzattal, akkor nagyon nehéz pénzt szerezni a roma ügyekre. Köztudott, hogy a helyi roma vezetőknek és a civil tevékenységet végző önkormányzati képviselőknek hatalmuk van – nem rossz értelemben –, és látható, hogy a helyi civil szektor összeolvad az önkormányzatokkal. Nehéz független civil szervezeteket találni”.⁹⁷

A fent említett kedvezményezettek mellett az MNTFS egyik leggyakrabban említett partnere a FETE program. A forrásokat a FETE-n keresztül juttatják el a partnerekhez, amelyek többsége egyházi finanszírozású civil szervezet és jótékonyági szervezet.⁹⁸ Lehetetlen tisztán látni, hogy ez mit jelent a roma települések finanszírozása szempontjából, és hogy hány területet érint ez a meghatározott 300 településből.

Érdekes módon a FETE honlapján, a Magyar Közlönyben, egy hivatalos magyar folyóiratban megjelent egy egyoldalas kormányrendelet, amely az Új Roma Stratégiával (2019–2030) kapcsolatos feladatokat határozza meg. Ez tulajdonképpen megdöbbenően rövid, ha összehasonlítjuk a stratégiában a FETE-re tett számos hivatkozással. A dokumentum szerint az akkori 30 település mellett Csörögön, Monoron és Nagybárcányban is elindul egy fejlesztési program. Lehetetlen megállapítani, hogy ezek a települések a roma lakosságuk miatt kerültek-e be, vagy a többi 30 településnek egyáltalán van-e köze az MNTFS-hez és a romákhoz.⁹⁹

Továbbá a FETE 2022-ben kialakított honlapja betekintést nyújt abba, hogy a program milyen típusú partnerségekkel rendelkezik, és az MNTFS kulcsszereplőiként fontos megjegyezni, hogy a 17 (többnyire egyházi kötődésű) szervezet/egyház közül csak négy hozható kapcsolatba a roma közösség körében végzett missziókkal. Sajnos egyetlen roma vagy romabarát, több évtizedes tereptapasztalattal rendelkező civil szervezetet sem említettek fő partnerként, így az MNTFS forrásainak jelentős része teljesen nélkülözheti a

⁹⁵ Romagov.hu, [A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 végrehajtásának 2021-2024. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről](#), 2021.

⁹⁶ SzocOkos, [Szegregációtól a Felzárkózásig – IV. Rész](#), 2022. február 16.

⁹⁷ Képviselő, interjú a Szubjektív Értékek Alapítvány képviselőjével.

⁹⁸ SzocOkos, [Szegregációtól a Felzárkózásig – IV. Rész](#).

⁹⁹ Magyar Közlöny, [A Kormány 1426/2019. \(VII. 26.\) Korm. Határozata az új roma stratégiával \(2019–2030\) összefüggő feladatok meghatározásáról](#), 2021.

roma származású szakértőket, illetve a független és aktív roma és romabarát szervezeteket.

3.5. Nyomon követés és értékelés

Az MNTFS és az intézkedési terv egyaránt nagy hangsúlyt fektet a különböző minisztériumok szerepére, és ugyanazokat az értékelési köröket alkalmazza. A értékelési terv szerint az illetékes minisztereknek két évente jelentést kell benyújtaniuk a Belügyminisztériumnak, és ennek alapján a belügyminiszter szintén két évente átfogó jelentést nyújt be a kormánynak.¹⁰⁰

Míg az első intézkedési tervben az illetékes minisztériumi tisztviselők fel vannak tüntetve, a minisztériumokon belüli, és a jelentés összeállításában közreműködő csoportok nincsenek említve. Az sem ismert, hogy a folyamatba lesz-e bevonva roma szakértő vagy független civil szervezet. Mivel az MNTFS-ből hiányzik a roma szereplők ilyen módon történő azonosítása is, nem szolgálhat alapvető konzultációs dokumentumként a minisztériumok számára a program nyomon követését és értékelését végző csoportok létrehozásakor.

Egyik dokumentumban sem tesz említést a nyomon követésre szánt kiegészítő költségvetésről. Kulcsfontosságú megérteni, hogy sem az MNTFS, sem az első cselekvési terv nem tartalmaz konkrét időpontokat vagy határidőket a beavatkozásokra vonatkozóan. A nyomon követés szempontjából kritikus fontosságú lett volna konkrét időkeret meghatározása a folyamatokra vonatkozóan. Ennek segítségével megállapítható lenne, hogy az MNTFS és a cselekvési terv megfelelő ütemben és a jó irányba halad-e.

A nemzeti kapcsolattartó pont az intézkedések ütemtervének hiányával kapcsolatban a következőt nyilatkozta:

„Sok intézkedés esetében a határidő folyamatos, csak azt lehetne lejegyezni, hogy mikor kezdődött el a megvalósításuk. Ez azt jelenti, hogy folytatjuk vagy javítjuk a már működő programokat, és számos intézkedés kapcsolódik az uniós fejlesztési terveinkhez, amelyek az MNTFS kidolgozásakor még nem készültek el. A stratégiát akkor írták, amikor még nem rendelkezünk részletes uniós fejlesztési tervekkel a 2021–27 közötti időszakra. A beavatkozások fő irányait leírtuk, de a pontos ütemezést csak az intézkedések tervezésénél, az operatív programokban és a pályázatokban lehet rögzíteni”.¹⁰¹

Az MNTFS a nyomon követésről szóló fejezetekben megemlíti, hogy „a program nyomon követése során az egyes programok összesített programértékelésére támaszkodhatunk [és] nagy jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy minden területen független értékeléseket végezzünk”. Emellett a KSH által gyűjtött adatokat is felhasználja, és összehasonlítja a korábbi szakpolitikai területfejlesztéseket a későbbi években kialakuló trendekkel.¹⁰²

Ez rendkívül nehéz és összetett rendszert jelent a program hatékonyságára vonatkozó adatok gyűjtésére, és maga az MNTFS is megemlíti, hogy meg kell fontolniuk egy szűkebb, koncentráltabb stratégiai cél- és indikátorrendszer összeállítását.¹⁰³

¹⁰⁰ Romagov.hu, A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 végrehajtásának 2021–2024. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről.

¹⁰¹ Ulicska, Interjú a Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont munkatársával a 2020–2030-as magyarországi Nemzeti Roma Integrációs Stratégiáról.

¹⁰² Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 172. o.

¹⁰³ Magyar Kormány, 166. o.

3.6. A várható hatékonyság és fenntarthatóság értékelése

Amennyiben egy stratégia megfelelő konzultáció nélkül készül, és nem támaszkodik a helyszíni tapasztalatokra és szakértői véleményekre, akkor nehéznek bizonyul konkrét, működő, hatékonyan megvalósítható intézkedéseket alkotni. A rendszerszintű kérdések tisztázatlansága, majd átfogó tervben való összekapcsolása végül hatékonysági problémákat fog eredményezni. Egyszerűen fogalmazva, a jelentés Relevancia fejezetében említett szakpolitikai területek egyike sem lesz olyan mértékben érintett, hogy az eredményesnek nevezhető legyen. Rendszerszintű szakpolitikai változás nélkül ugyan néhány roma számára hasznosnak bizonyulnak a megvalósított projektek, nem beszélhetünk olyan tevékenységről, amely a roma közösség egészét felemelné, és pozitív, tartós változást eredményezne a társadalmi-gazdasági helyzetükben.¹⁰⁴

A roma és romabarát független civil társadalom részvételének hiánya nemcsak azt jelenti, hogy az MNTFS nem használja fel a terepen szerzett ismereteket, hanem azt is, hogy maga a civil társadalom sem rendelkezik hivatkozási kiindulóponttal a magyarországi roma közösségek támogatásakor. A különböző szakpolitikai területeken egyértelmű beavatkozási területeket és eredményeket kell beazonosítani, hogy a civil érdekelt bekapcsolódhassanak a programokba, és ezáltal mindkét oldal humán erőforrásai megerősödhesse.

Összességében az MNTFS és a kapcsolódó dokumentumok elemzése, valamint a nyomon követési jelentés időszakában készített interjúk alapján megállapítható, hogy a fő probléma az, hogy az MNTFS céljai és célkitűzései túlságosan tágak, és a stratégiai dokumentum nem tesz említést a főbb szakpolitikai területek reformjáról.

„Ez olyan, mintha azt mondanánk, hogy minden legyen jó, ami azt jelenti, hogy egy ilyen eredményt nem lehet számonkérni vagy számszerűsíteni. Amennyiben az egyes beavatkozásokhoz nincsenek megbízható kiindulási számok, vagy ha nem tudjuk megmondani, hogy hol kell javulniuk ezeknek a számoknak, akkor nem tudjuk elérni a céljainkat. Így [az előbbi módszer szerint] kijelenthetjük, hogy mindent elértünk, amit akartunk, még akkor is, ha ez nincs így”.¹⁰⁵

A megkérdezett érdekelt felek közül sokan beszéltek az indikátorok fontosságáról, amit később az NRKP-vel folytatott beszélgetésünk során is kiemeltünk. Kérésre megkaptuk a¹⁰⁶ hőtérképet a szegénység és a társadalmi befogadás problémáinak az MNTFS-ben leírtak szerinti alakulásáról. A hőtérkép célja, hogy százalékos arányban hasonlítsa össze az éveket annak megállapítására, hogy történt-e javulás az adott területen.

Bár a hőtérkép úgy tűnik, hasznos eszköz lehet a különböző szakpolitikai kérdésekhez kapcsolódó általános javulás nyomon követésére, nincs magyarázat arra, hogyan gyűjtötték az adatokat, és természetesen nincs olyan mutató, amely jelezné a szükséges előre jelzett eredményeket, vagy a területek közötti ok-okozati összefüggés tényezőit. A többi indikátor eredményét kontextusba kell helyezni, és meg kell vizsgálni, hogy valós eredményeket értek-e el. A jelenlegi MNTFS hivatkozik a hőtérkép egy részére, és megállapítja, hogy a célok és mutatók nem sokban különböznek a korábbiaktól.¹⁰⁷

Ezen túlmenően, míg a diszkrimináció és szegregáció csökkentése szerepel a stratégia célokkal kapcsolatos táblázatában, addig a korábbi mutatórendszerben az nincs feltüntetve. A társadalmi befogadás előmozdítását célzó általános intézkedések többségét a pozitív (megerősítő) intézkedések teszik ki, amelyek nem foglalkoznak a társadalmi

¹⁰⁴ Képviselő, Interjú a nemzeti kisebbségek jogaiért felelős alapvető jogok biztoshelyettesének titkárságán dolgozó munkatárssal.

¹⁰⁵ Képviselő, interjú a Szubjektív Értékek Alapítvány képviselőjével.

¹⁰⁶ Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont, „Hőtérkép”, 2020.

¹⁰⁷ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 26. o.

kirekesztés és diszkrimináció rendszerszintű jellegével. Az MNTFS égisze alatt végrehajtott általános intézkedések hatásvizsgálatának és nyomon követésének hiánya lehetetlenné teszi a roma népességre¹⁰⁸ gyakorolt hatásuk nyomon követését és mérését.

¹⁰⁸ EERC és Rosa Parcs Alapítvány, Közös beadvány Magyarországgal kapcsolatban az Emberi Jogi Tanácshoz, harmadik egyetemes időszakos felülvizsgálati ciklus, a 30. ülészen (2021. október-november) történő megfontolásra, 9. o.

4. AZ EU ROMA STRATÉGIAI KERETÉHEZ VALÓ IGAZODÁS

4.1. A romák sokszínűségének tükrözése

A romák egyenlőségének, társadalmi befogadásának és részvételének előmozdítását célzó új uniós stratégiai keretrendszer (EU-RSFEIP) drámai változást jelez abban, ahogyan az európai intézmények a romák befogadására tekintenek. A hangsúly a társadalmi és gazdasági integrációról az egyenlőségre, a befogadásra és a részvételre helyeződött át. Vagyis már nem a romák felelősek az integrációért, hanem a hangsúly áttevődött a tagállamokra, az ő feladatuk megszüntetni a romák egyenlősége, tényleges befogadása és érdemi részvétele előtt tornyosuló akadályokat.¹⁰⁹ A nyomon követési és értékelési mechanizmusok legtöbb releváns területe közvetlenül segítené az érdekelt feleket annak értékelésében, hogy a különböző közösségek szükségleteivel célzottan foglalkoztak-e, javítva lettek-e, vagy azok hiányoznak-e az MNTFS-ből. Bár az MNTFS következő területeket azonosítja, az elemzés nem túl mélyreható. Az MNTFS programspecifikus megközelítéseket alkalmaz, de ismét nem határoz meg komplex megoldások alkalmazását olyan kérdésekre, mint a különböző roma közösségek jogalkotási, politikai, intézményi és társadalmi szerepvállalása. A befogadást elősegítő és a sokszínű közösségeket bemutató stratégiában meg kell tudni nevezni a tervezésben is résztvevő a célcsoportokat. A nők, az ifjúság és az LMBTIQ+ hangjának fő konzultációs partnerként kellene megjelennie, és ebben az esetben az MNTFS-ben megjelenő *semmit rólunk nélkülünk* elv kézzelfoghatóbbá válna:

Specifikus roma csoport	Az országban képviselve van és sajátos problémákkal küzd	Az MNTFS-ben szerepel	Az MNTFS-ben szereplő csoportra irányuló konkrét célok és intézkedések
Gyermekek	Igen	Igen	Igen, de csak a konkrétan meghatározott területeken: 1. A gyermekes családok anyagi és szociális szegénysége (nem roma specifikusan) 2. A Sure Start (Biztos Kezdet) gyermekotthonok számának növelése (nem roma specifikus, 2030-ig csak 700 gyermekkel kell növelni)
Nők	Igen	Igen	Nem
Roma fiatalok	Igen	Igen	Igen, de csak bizonyos területeken: 1. A roma tanulók körében csökken a korai iskolaelhagyás aránya. 2. A 15-24 éves roma hallgatók száma a felsőoktatásban növekedni fog.

¹⁰⁹ Európai Bizottság, [A romák egyenlőségének, társadalmi befogadásának és részvételének előmozdítását célzó uniós stratégiai keretrendszer \(2020–2030\)](#), 2020.

			3. Csökken az oktatásban vagy képzésben nem részesülő fiatalok száma a romák körében.
Idősebb romák	Igen	Igen	Nem kifejezetten az idősek számára: 1. A 15-74 éves romák körében csökken az alacsony iskolai végzettségűek aránya. 2. A 15-64 éves romák foglalkoztatottsága növekedni fog.
Fogyatékkal élő romák	Igen	Nem	Nem
Vándorló uniós polgárok	Nem	Nem	Nem
Nem uniós állampolgárok	Igen	Nem	Nem (ennek oka lehet, hogy az ukrán roma állampolgárok az MNTFS összeállítása után érkeztek az országba).
Hontalan romák	Nem	Nem	Nem
Roma LMBTIQ+	Igen	Nem	Nem

A fenti táblázatban szereplő valamennyi célkitűzés az MNTFS által kitűzött, fejlesztéssel kapcsolatos célokhoz kapcsolódik (százalékban kifejezve). Nem tudjuk azonban, hogy ez a szám hogyan változik, ha mélyebbre ásunk ezekben az ernyőkategóriákban, mivel az alkategóriák nem kapcsolódnak mutatókhoz az MNTFS-ben.

Bár az MNTFS elismeri az EU-RSFEIP új irányvonalát, az aggályos területeket nagyon általánosan fogalmazza meg. Ha például kivesszük a nők elleni erőszakra szóló részt, a tartalom alapján fogalmunk sincs arról, hogy a roma nők körében nagyobb százalékban fordul-e elő a nők elleni erőszak.¹¹⁰ Általánosságban nincs semmilyen információ arról, hogy a roma nők hogyan élik meg a többszörös/interszekcionális hátrányokat nemcsak a roma közösségen belül, hanem az országon belül is, a különböző területeken átívelő módon. Az MNTFS elismeri a roma identitást, de nem kezeli azt interszekcionális tényezőként, amely diszkriminációval társul, ezért hiányoznak a diszkriminációval és a cigányellenességgel kapcsolatos mérhető kezdeményezések.

4.2. A fő vezérvonalas és a célzott megközelítések kombinálása

Miként azt az előző fejezetekben említettük, mind a korábbi, mind a jelenlegi MNTFS a teljes lakosságot célozza, a roma közösség pedig különleges esetként van kezelve a befogadási programban. A fő cél a szegénység, valamint a roma és nem roma népesség közötti különbségek csökkentése a szegénység és a társadalmi mobilitás fő indikátorai alapján.¹¹¹ Így nem csak az a veszély áll fenn, hogy a romák kevesebbet profitálnak a stratégia bármelyik, esetleg megvalósítható részéből, hanem az is, hogy végül kirekesztik őket.

Bár a stratégia tartalmazza az általános érvényesítést és a célzott megközelítéseket, úgy tűnik, hogy ezeket az intézkedéseket néha rossz helyen alkalmazzák:

¹¹⁰ Képviselő, interjú a Szubjektív Értékek Alapítvány képviselőjével.

¹¹¹ Magyar Kormány, Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 6. o.

1. Az MNTFS a nagyobb szakpolitikai területeket az illetékes minisztériumokhoz irányítja, de nem célozza a tágabb mainstream szakpolitikai keretek átalakítását, például célja a romák iskolai lemorzsolódásának csökkentése, de nem célozza a minimális iskolai végzettségi korhatár 16-ról 18 évre történő emelését; célja a romák és a gyermekek befogadó és integrált oktatáshoz való hosszú távú hozzáféréseinek javítása, de hiányoznak az iskolák, települések és intézményi gyakorlatok szegregációjának megszüntetésére alkalmazható konkrét mutatók.
2. Az MNTFS a FETE-t választja fő partnerül és érvényesülést segítő programként a leghátrányosabb helyzetű települések komplex problémáinak (oktatás, egészségügy, lakhatás és foglalkoztatás) kezelésére. A stratégia azonban nem tartalmaz semmilyen mutatót arra vonatkozóan, hogy a program keretén belül hány romát érnek el. Ezért hiányoznak a célzott megközelítések, és jelenleg a fő vezérvonalas megközelítések vannak jelen.

Egy olyan jól finanszírozott programnak, mint a FETE, célzott megközelítést kell tartalmaznia annak érdekében, hogy az eredmények átláthatóak legyenek, és egyszerűen nem feltételezhetjük, hogy a program azért éri el a romákat, mert általában a leghátrányosabb helyzetű területeken élnek. Továbbá, mivel ez a program nagymértékben a terepmunkára támaszkodik, a romák részvételének (az egyházi szervezetektől függetlenül) a megvalósítási stratégia kritikus elemének és a siker mutatójának kell lennie.

A romák nagy része szegregátumban/szegregált területeken él, azaz olyan területeken és körzetekben, ahol nincs megfelelő (vagy egyáltalán nincs) hozzáférés az alapvető közszolgáltatásokhoz, és ahol nincsenek jelen szociális munkások, ápolók/védőnők vagy gyermekorvosok. Ezek olyan hiányosságok, amelyeket nem lehet képzéssel és a munkaerő-piaci integráció előmozdításával orvosolni, ezek regionális fejlesztési kérdések.¹¹² Még nyilvánvalóbbá válik, hogy az MNTFS nem tudja fenntartható és tartós módon elérni céljait, ha ezeket az általános problémákat nem orvosolják nemzeti szinten. Ahogy korábban említettük, a stratégia sikerének biztosítása érdekében a nagy szakpolitikai területeknek és cselekvési terveknek tükrözniük kell azt a fejlődést, amelyet tíz év múlva látni szeretnénk.

4.3. Az uniós tanácsi ajánlás által bevezetett eszközök használata

Az uniós tanácsi ajánlás átfogó célja, hogy a romák aktív bevonásával elősegítse az egyenlőség előmozdítását és a romák kirekesztése elleni küzdelmet. Az ajánlás kijelenti, hogy a nemzeti roma stratégiának horizontálisan az egyenlőség, a befogadás, a részvétel, valamint a diszkrimináció és a cigányellenesség hatékony megelőzésének elveire kell épülniük.¹¹³

A roma szakértők bevonása (vagy annak hiánya) és a jelen Civil Monitoring jelentésben már többször említett *semmit rólunk nélkülünk* elv valódi megvalósítása mellett fontos kiemelni a roma lakosság társadalmi elfogadottságának helyzetét, mivel az ezzel kapcsolatos ítéletek és megítélések befolyásolják a stratégiában jelenleg szereplő beavatkozások végrehajtását, alkalmazását és sikerét. Továbbá a romák folyamatos elutasítása a társadalom minden szintjén elősegíti a többségi lakosságtól való eltávolodást és elidegenedést.

A társadalmi támogatás azért fontos a befogadás területén, mert a társadalom az a közeg, amelyben a programok zajlanak.

Számít, hogy ez a közeg hogyan viszonyul a romákhoz: elfogadóan, támogatóan vagy ellenségesen. Az MNTFS programok többszintű beavatkozások, a beavatkozások az adott

¹¹² SzocOkos, Szegregációtól a Felzárkózásig – IV. Rész.

¹¹³ [A Tanács ajánlása \(2021. március 12.\) a romák közötti egyenlőségről, társadalmi befogadásról és részvételről 2021/C 93/01](#), Pub. L. 2021/C 93/01 (2021).

célcsoporttól a teljes (rész)településig, közvetve pedig az egész magyar társadalom szemszögéből is érintik az egyéneket, a családokat és a helyi közösségeket. Következésképpen egyfajta alapelvként kijelenthető, hogy egy komplex beavatkozás sikeréhez szükséges, hogy a környező társadalmi környezet befogadó legyen, és a társadalmi befogadást célzó beavatkozások nem értelmezhetők a befogadó társadalmi környezetre gyakorolt hatásuk megértése nélkül.¹¹⁴

Az LMBTIQ+ közösségekre vonatkozó ajánlások kivételével valamennyi horizontális ajánlás szerepel az MNTFS-ben, de sajnos csak a nyilatkozatok szintjén. Konkrét, mérhető beavatkozásokat a részvétellel, az egyenlőséggel és a cigányellenességgel kapcsolatban nem találunk a dokumentumban. Nincs szó arról, hogy a már létezőktől eltérő, több részvételi keretet tartalmaznának, és arról sem, hogy a szakpolitikai területeken átívelő diszkriminációval hogyan fognak foglalkozni.

„Teljesen egyértelmű, hogy az MNTFS már az uniós tanácsi ajánlások előtt is létezett, és az ajánlások közzétételkor éppen a végső tervezet kiadása volt folyamatban. Konkrét rendszert kellett volna kidolgozni arra vonatkozóan, hogy miből álljon egy ilyen stratégia, és melyek legyenek az elemei. Magyarországnak újra kellett volna vizsgálnia ezeket a programokat, és a Tanács ajánlásai alapján át kellett volna szűrnie őket, de úgy tűnik, ez nem történt meg”.¹¹⁵

A változásokhoz jelentős politikai akaratra van szükség, amely a kirekesztés és a kapcsolódó problémák kezelése nélkül nem oldható meg. Fontos megállapítani, hogy a jelenlegi kormány döntő szerepet játszik a kisebbségellenes narratívák fennmaradásában. A politikusok vagy maga a miniszterelnök kijelentései, amely például a romákat „a többség elleni agresszorként” tünteti fel (a gyöngyöspatai eset kapcsán) vagy a romákat a menekültekhez hasonlító¹¹⁶ nyilatkozatok ellenséges légkört teremtenek, erősítve a „mi” és „ők” érzését. Ebben a környezetben nem várható el a projektek hatékony végrehajtása.

¹¹⁴ SzocOkos, Szegregációtól a Felzárkózásig – IV. Rész.

¹¹⁵ Képviselő, interjú a Szubjektív Értékek Alapítvány képviselőjével.

¹¹⁶ [A magyarországi kisebbségek viselik a migránsellenes retorika súlyát](#), Reuters, 2015. október 1., európai hírek szekció.

5. TOVÁBBI MEGÁLLAPÍTÁSOK

Amint arra az 1. fejezetben hivatkoztunk, Magyarországon folyamatos hanyatlás tapasztalható az emberi jogok védelme és az egyenlő bánásmód tekintetében. Az ilyen környezet megértése alapvető fontosságú az MNTFS potenciális hatásainak mérésekor. Míg az EU-RSFEIP és az uniós tanácsi ajánlás arra ösztönzi az országokat, hogy pontos, mérhető politikákat hajtsanak végre a diszkrimináció leküzdésére, a romák részvételének előmozdítására és a romák sokszínűségének elismerésére, addig a magyar MNTFS stratégia mögött jelenleg húzódoó politikai hatalmi játszmák és nemzeti beavatkozások a fent említett fontos területek romlásához vezetnek.

Csökkenő emberi jogi hatóságok – a diszkriminációellenes intézkedések fejlesztésének akadályozása

2020. december 31-ig Magyarországon két egyenlőségi szerv működött: az Egyenlő Bánásmód Hatóság (EBH)¹¹⁷ és az Alapvető Jogok Biztosa (ombudsman).¹¹⁸ 2020 novemberében a magyar parlament javasolta az EBH megszüntetését, továbbá feladatainak és hatásköreinek az ombudsmanra történő átruházását. A jogalkotási javaslat annak ellenére lépett hatályba, hogy az ombudsman nemrégiben átesett az ENSZ Nemzeti Emberi Jogi Intézmények Globális Szövetsége által kezdeményezett újbóli akkreditációs folyamaton. Az újraakkreditáció indoklása szerint az ombudsman nem tett kellő erőfeszítést az összes emberi jogi kérdéssel kapcsolatban, és nem is szólalt fel olyan módon, amely elősegítette és védte volna az összes emberi jogot.¹¹⁹ Az Európa Tanács emberi jogi biztosa számára a magyarországi emberi jogi infrastruktúrának e jelentős reformja aggodalomra ad okot, mivel kérdéseket vet fel a hivatalban lévő szervezet függetlenségével és hatékonyságával kapcsolatban, valamint rámutatott a magyar nyilvánossággal folytatott konzultáció hiányára.¹²⁰ A komoly aggodalmak¹²¹ arra engednek következtetni, hogy ez a reform csökkentette a legkiszolgáltatottabb csoportok, például a romák diszkrimináció elleni védelmének szintjét.

Az ECRI Magyarországról szóló ötödik monitoring jelentése arról tájékoztat, hogy az olyan kiszolgáltatott közösségek, mint a romák, a zsidók, az LBMTQ+ emberek, a migránsok és a menekültek széles körben tapasztalják a közhivatalnokok részéről a lealacsonyító retorikát, amely legitimálja és erősíti a lakosság által e csoportokkal szemben tanúsított intolerancia szintjét.¹²² Gyöngyöspata esetében a közélet meghatározó személyiségei szítottak gyűlöletet a roma családok és gyermekek ellen, és megpróbálták fokozni a roma

¹¹⁷ Egy autonóm közigazgatási szerv, amelynek célja, hogy garantálja az egyenlő bánásmód elvének érvényesülését. Az EBH foglalkozik többek között az olyan védett jellemzőkkel, mint az életkor, fogyatékoság, gender, faji vagy etnikai származás, vallás vagy meggyőződés, nemi és szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés. A Hatóság fel van ruházva a Faji Egyenlőségi Irányelv által előírt valamennyi hatáskörrel. <https://www.equalitylaw.eu/downloads/5345-hungary-legislation-adopted-abolishing-the-equal-treatment-authority-andtransferring-its-tasks-to-the-ombudsman-126-kb>

¹¹⁸ [Magyarország Alapvető Jogok Biztosának Hivatala](#), Névtelen webhely, hozzáférés: 2022. május 9.

¹¹⁹ Nemzeti Emberi Jogi Intézmények Globális Szövetsége (GANHRI), [Jelentés és ajánlások az akkreditációs albizottság \(SCA\) 2019. október 14-18-i üléséről](#), 2019. október 23-26.

¹²⁰ [A biztos sürgeti a magyar parlamentet, hogy halassa el a szavazást olyan törvénytervezetéről, amelyek elfogadása messzemenően káros hatással lesz az emberi jogokra az országban](#), Emberi Jogi Biztos, hozzáférés: 2022. május 9.

¹²¹ További információ itt található: A nemek közötti egyenlőség és a megkülönböztetésmentesség jogi szakértőinek európai hálózata, [Hungary, Title: Legislation Adopted Abolishing the Equal Treatment Authority and Transferring Its Tasks to the Ombudsman](#) (Magyarország, cím: Az Egyenlő Bánásmód Hatóság megszüntetéséről és feladatainak az ombudsmanra való átruházásáról szóló jogszabály elfogadása), 2021. február 10.

¹²² *A Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (ECRI)*, [ECRI-jelentés Magyarországról \(ötödik megfigyelési ciklus\)](#), 2015. június 9., 21. o.

gyermekek szegregált osztályokban történő, nyilvánvalóan diszkriminatív, színvonal alatti oktatását. A roma közösségek és a rendőri hatóságok között nagykörű bizalmatlanság uralkodik, az utóbbiak fenntartással viszonyulnak a romákhoz, és hajlamosak különféle kisebb bűncselekményekkel összefüggésbe hozni őket.¹²³

A roma magánszemélyek számára nyújtott jogi segítségnyújtás nem hatékony, mivel az állam által kinevezett, jogi segéllyel foglalkozó védőügyvédek nem képviselik hatékonyan ügyfeleik érdekeit, nem nyújtanak tájékoztatást, és a legtöbb esetben nem is veszik fel a kapcsolatot az érintett magánszemélyekkel. A romák többsége nem tudja megfizetni a védőügyvédet, és továbbra is aránytalanul nagy mértékben maradnak érintettek ezekben a kérdésekben. Következésképpen hatalmas bizalmatlanság alakult ki a romákban a büntetőrendszerrel szemben.¹²⁴ Annak ellenére, hogy Borsod megyében megerősített nyertek olyan esetek, amikor roma nőket hátrányos megkülönböztetés ért az orvosi segítségnyújtás során, és aggodalomra ad okot, hogy ilyen gyakorlat országos szinten is előfordul a kórházakban, a kormány nem nyújtott segítséget az áldozatoknak.

Támadás a magyar civil társadalom ellen – alulfinanszírozott és kirekesztett civil szereplők

Az Orbán-kormány 2016 óta szándékosan politikai támadásokat, jogi, adminisztratív és pénzügyi akadályokat gördít a civil szervezetek és az emberi jogok védelmezői ellen a tevékenységük aláásására. 2016-ban és 2017-ben megbélyegző kormányzati retorikával támadták többek közt a Társaság a Szabadságjogokért, a Magyar Helsinki Bizottság és a Transparency International Magyarország szervezeteket, azt sugallva, hogy „ki kellene söpörni” őket.¹²⁵ A külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról szóló 2017-es törvényjavaslat alapján ezeket a szervezeteket a „külföldről támogatott szervezetek” külön nyilvántartásába vették fel, hogy még inkább lejárassák őket, és akadályozzák a munkájukat. 2020 júniusában az Európai Unió Bírósága (EUB) úgy döntött, hogy a törvényjavaslat sérti az uniós jogot. Bár 2021-ben Magyarországot felszólították, hogy tegyen eleget a bírósági ítéletnek, a magyarországi emberi jogi szervezetek szerint nem lesz megfelelő reakció a kormány részéről.¹²⁶ A helyzet nem mutat jövőbeni javulást, sőt, a kormány kész további korlátozásokat bevezetni. 2021 áprilisában 19 civil szervezet (NGO) konzorciuma aggodalmát fejezte ki az új törvény miatt, amely előírja a civil szervezetek számára, hogy a 20 millió forintot (55 ezer eurót) meghaladó költségvetéssel rendelkező, „a nyilvánosságot befolyásoló” civil szervezetek pénzügyi helyzetéről az Állami Számvevőszéknek évente jelentést kell készíteni, és felhatalmazza a Számvevőszéket a szervezeteknél szelektíven lefolytatott ellenőrzésekre.¹²⁷

Az LMBTIQ+ közösség jogainak akadályozása; az LMBTIQ+ romák láthatatlanok az MNTFS-ben

Az EU-RSFEIP figyelmet fordít arra, hogy az etnikai hovatartozás miként metszi az identitás más dimenzióit, és hogy ezek a metszéspontok hogyan járulnak hozzá a romák egyedi diszkriminációs tapasztalataihoz. Az EU-RSFEIP elismeri annak szükségességét,

¹²³ A Társaság a Szabadságjogokért és a Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők, A civil szervezetek közös beadványa az Egyetemes Időszakos Felülvizsgálat 3. ciklusához, amely nyomon követési információkat tartalmaz Magyarország egyetemes időszakos felülvizsgálatával foglalkozó munkacsoport korábbi jelentéseivel kapcsolatban.

¹²⁴ Társaság a Szabadságjogokért és a Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők, 13. o.

¹²⁵ EERC és Rosa Parcs Alapítvány, Közös beadvány Magyarországgal kapcsolatban az Emberi Jogi Tanácshoz, harmadik egyetemes időszakos felülvizsgálati ciklus, a 30. ülészakon (2021. október-november) történő megfontolásra, 21. o.

¹²⁶ EERC és Rosa Parcs Alapítvány, 21–22. o.

¹²⁷ Franziska Tschinderle, [A Dark Day for LGBTI Rights in Hungary, Leading to Calls for Urgent EU Action – CIVICUS – Tracking Conditions for Citizen Action](#) (Sötét nap az LMBTI jogok szempontjából Magyarországon, amely sürgős uniós fellépésre szólít fel – CIVICUS – Az állampolgári fellépés feltételeinek nyomon követése), 2021. április 8.

hogyan a tagállamok interszekcionális megközelítést alkalmazzanak, és tükrözzék a roma identitások sokféleségét. Az ilyen interszekcionális megközelítések a roma LGBTIQ+ közösségek tapasztalataira is vonatkoznak. Az ellenséges politikai környezet és a bevezetett jogszabályok nem teszik lehetővé, hogy az LGBTIQ+, és különösen a többszörös identitású emberek, mint például a roma LGBTIQ+ személyek, gyakorolják identitásukat, ezért arra lehet számítani, hogy az MNTFS nem kísérel meg foglalkozni a többszörös identitással kapcsolatos kérdésekkel, különösen e közösségen belül. Az olyan jogszabályok, amelyek tiltják az LGBTIQ+ témájú tartalmak 18 év alatti fiatalok számára történő terjesztését, illetve más kormányzati retorikák a legnagyobb indikátorai annak, hogy ez a közösség nem lesz képviselve az adott programokban.

A kormány által létrehozott Emberi Jogi Kerekasztalon belül jelenleg működik egy LGBT munkacsoport, amely évente legalább kétszer ülészik. A civil társadalom ajánlásait azonban ebben a körben aligha veszik figyelembe. Nincs együttműködés az LGBTIQ+ roma szervezetek és a kormány között, mivel nincsenek LGBTIQ+ romákkal kapcsolatos szakpolitikák, és mivel a politikai légkör rendkívül homofób és transzfób.¹²⁸ Rendkívül fontos megemlíteni, hogy Magyarországon nem sok előrelépés történt a nemek közötti egyenlőség terén, és azt mondhatjuk, hogy a kormány a nemek közötti egyenlőség általános érvényesítése helyett aktívan felváltotta azt a „családpolitika általános érvényesítésével”. Ennek eredményeképpen a nemek közötti egyenlőségre vonatkozó politikai rendszer a nemek közötti egyenlőségi célok helyett a demográfiai fenntarthatósági célok szolgálatába állt át.¹²⁹

¹²⁸ Ara Art, [The Roma LGBTIQ Minority and Its Status in Selected EU Countries \(CZ, SK AND HU\)](#). (A roma LGBTIQ kisebbség és helyzete a kiválasztott uniós országokban – CZ, SK és HU.) (AraArt, 2021).

¹²⁹ Andrea Krizsan és Conny Roggeband, szerk., [Gendering Democratic Backsliding in Central and Eastern Europe. A Comparative Agenda](#). (A gender terület demokratikus hanyatlása Közép- és Kelet-Európában. Összehasonlító menetrend). (Közép-európai Egyetem, 2019), 83. o.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS AJÁNLÁSOK

Miközben az MNTFS végre azonosította a cigányellenességet, mint a magyarországi roma csoportok interszekcionális hátrányának egyik fő tényezőjét, a rendszerszintű diszkrimináció elleni küzdelem terén kevés előrelépés történt. Összességében az MNTFS alkalmas arra, hogy pontról pontra azonosítsa a jelentős ágazati problémákat, de nem képes azokat horizontálisan kezelni, és nem ösztönzi a szélesebb körű politikai struktúrák megváltoztatását. Az MNTFS és az első cselekvési terv általában nem tartalmaz időkeretet, pénzügyi átláthatóságot vagy mutatókat valamennyi kulcsfontosságú program és szakpolitikai terület számára. Bár a roma nők és fiatalok nagyobb figyelmet kapnak, a terv teljesen kizárja az LMBTIQ+ közösséget. Ahelyett, hogy a roma és romabarát civil társadalmat a stratégia minden szintjén bevonják, a felhatalmazás inkább az egyházi szervezetek és a már meglévő partnerségek megerősítésére összpontosít.

Ajánlások a magyar kormány számára:

1. Az MNTFS roma stratégiáját és cselekvési terveit a meglévő mechanizmusokon túlmenően a roma és a romabarát, politikailag független szervezetek bevonásával történő, valódi szakmai párbeszédén keresztül, valamint közös workshopok és konzultációk révén kell kidolgozni.
2. A konzultációk időkereteinek és intézkedési terveinek reálisnak és átláthatónak kell lenniük, de ami a legfontosabb, a kormányzati szereplők, hatóságok és más szakértői és civil társadalmi szereplők közötti kölcsönös párbeszédre és megállapodásra kell épülniük.
3. A civil társadalmi szervezeteknek, különösen az egyházaktól független roma és romabarát szervezeteknek egyenlő esélyt kell biztosítani a program nyomon követésében, végrehajtásában és értékelésében.
4. Az MNTFS-nek fel kell ismernie, hogy a *roma* szó egy kollektív identitásra utal, így számos alcsoport képviselteti magát benne; ennek megfelelően a részvételnek tükröznie kell a roma népességben jelenleg tapasztalható sokféle identitást.
5. A stratégia jelenlegi pontonkénti rendszerét át kell alakítani egy horizontálisabb és rendszerközpontúbb megközelítésűvé, hogy minden olvasó és érdekelt fél világosan megértse az interszekcionális problémákat és a szakpolitikai területek közötti ok-okozati összefüggéseket, valamint a kapcsolódó beavatkozásokat.
6. A stratégiának többnek kell lennie, mint a társadalmi befogadás bevezető dokumentumának, ezért a nyelvezetnek és a problémák megfogalmazásának el kell mozdulnia az általánosításoktól és a problémákról szóló elvont kijelentésektől a konkrétabb nyelvezet használata felé, amely valódi kontextust biztosít és segíti a problémák beazonosítását, akár a kormányzati politikai gyakorlat és a jogszabályok szerint is.
7. Az MNTFS-nek egyértelmű szándékot kell mutatnia a nagyobb szociális rendszerek reformjára és azok összekapcsolására, hogy az intézkedési tervek beavatkozásai ne valljanak automatikusan kudarcot az általános szociálpolitikai mechanizmusok és problémák miatt.
8. A szakpolitikai területeken azonosított kihívásoknak magukban kell foglalniuk a beavatkozások egyértelmű és konkrét meghatározását, és azokhoz indikátorrendszereket kell kapcsolni. Az azonosított kihívások és a beavatkozások közötti kapcsolatot az olvasók és az érdekelt felek számára érthetően kell leírni, így világossá váljon számukra, hogy az MNTFS miként fogja a cselekvési terveken keresztül alkalmazott beavatkozásokat kezelni, nyomon követni és javítani.

9. A kívánt javulást és célszázalékokat vagy célszámokat MINDEN vonatkozó szakpolitika általános és alkategóriájában meg kell határozni. Ez lehetővé teszi a civil társadalmi és a kormányzati szereplők számára, hogy nyomon kövessék az MNTFS haladását, illetve annak megállapítását, hogy a stratégia a következő tíz évben eléri-e a kívánt eredményeket.
10. A pénzügyi átláthatóságot egyértelműen biztosítani kell mind az MNTFS-ben, mind a kapcsolódó intézkedési tervekben a várható és tényleges költségvetéssel együtt.
11. Az MNTFS programterületekre vonatkozó pályázatoknak és pályázati eljárásoknak ösztönözniük kell a versenyt. A sikeres pályázatok elosztásának tükröznie kell a civil társadalom szereplőinek sokszínűségét.
12. Minden egyes folytatódó MNTFS-program hatásvizsgálatát a Tanács ajánlásai és a civil társadalom érdekelt felei révén kell elvégezni és átvilágítani. Minden olyan programot, amelyről megállapították, hogy nem segíti elő a befogadást, a részvételt és az egyenlőséget, komolyan át kell tervezni, vagy az adott módszert alkalmazó beavatkozást meg kell szüntetni.
13. Az új MNTFS-nek minden politikai szinten egyértelmű intézkedéseket kell végrehajtania a cigányellenesség leküzdésére, és megfelelő célokkal és eszközökkel kell rendelkeznie a siker mérésére. A cigányellenességgel kapcsolatos intézkedéseknek és a problémák azonosításának foglalkoznia kell azzal a politikai retorikával, amely felerősíti a romákkal kapcsolatos negatív megítélést a magyar társadalomban.
14. Az MNTFS-nek olyan független stratégiai dokumentumként kell szolgálnia, amely egyértelműen meghatározza a társadalmi befogadást akadályozó összes tényezőt. Ez magában foglalja a kormánypárt jelenlegi diszkriminatív retorikáját és a politikai szereplők általános gyűlöletbeszédét is. Továbbá a stratégiának be kell számolnia a kormány minden olyan döntéséről, amely aláássa az emberi jogi intézményeket, a független civil társadalmat és általánosságban az ország jogállamiságát.

HIVATKOZÁSOK

Az interjúk listája

1. Az RGDTS Nonprofit Kft. első képviselője – Zoom találkozó
2. Az RGDTS Nonprofit Kft. második képviselője – Zoom találkozó
3. A Romaversitas Alapítvány képviselője – Zoom találkozó
4. A Szubjektív Értékek Alapítvány képviselője – Zoom találkozó
5. Az UCCU Roma Informális Oktatási Alapítvány képviselője – Zoom találkozó
6. A Diverz Ifjúsági Hálózat (Diverse Youth Network) képviselője – Zoom találkozó
7. Az 1Magyarország kezdeményezés képviselője – Zoom találkozó
8. A Központi Statisztikai Hivatal képviselője – Zoom találkozó
9. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat képviselője – személyes találkozó
10. Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont – Zoom találkozó
11. A Nemzeti Társadalmi Integrációs Titkárság képviselője – Zoom találkozó
12. A kisebbségi ombudsman képviselője – Zoom találkozó

Főbb szakpolitikai dokumentumok és jelentések

11 Roma és romabarát szervezet, Általános Vélemény a Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia Tervezetéről, 2021.

<https://drive.google.com/file/d/1QFiRHFaFzmfgoX94tqNLXSF28z20Ohdh/view?fbclid=IwAR1xsvJqUA0V0wRBHPoajt-DxN3PZWwS8YSIrPBKsMETgwtAZLmhpKWJtTY>

A nemek közötti egyenlőség és a megkülönböztetésmentesség jogi szakértőinek európai hálózata. Magyarország, cím: Legislation Adopted Abolishing the Equal Treatment Authority and Transferring Its Tasks to the Ombudsman (Az Egyenlő Bánásmód Hatóság megszüntetéséről és feladatainak az ombudsmanra való átruházásáról szóló jogszabály elfogadása), 2021. február 10. <https://www.equalitylaw.eu/downloads/5345-hungary-legislation-adopted-abolishing-the-equal-treatment-authority-andtransferring-its-tasks-to-the-ombudsman-126-kb>

A Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (ECRI). ECRI-jelentés Magyarországról (ötödik ellenőrzési ciklus), 2015. június 9. <https://rm.coe.int/fifth-report-on-hungary/16808b57e8>

A Tanács ajánlása (2021. március 12.) a romák közötti egyenlőségről, társadalmi befogadásról és részvételről 2021/C 93/01, Pub. L. No. 2021/C 93/01) (2021). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOC_2021_093_R_0001

Albert Fruzsina, ESPN Thematic Report on In-Work Poverty Hungary. Edited by European Commission. (ESPN tematikus jelentés a munkavállalói szegénységről Magyarországon. Szerkesztette: az Európai Bizottság.) Európai Szociálpolitikai Hálózat ESPN, 2019.

Andrea Krizsan és Conny Roggeband, szerk. Gendering Democratic Backsliding in Central and Eastern Europe. A Comparative Agenda. (A gender terület demokratikus hanyatlása Közép- és Kelet-Európában. Összehasonlító menetrend). Közép-európai Egyetem, 2019 <https://cps.ceu.edu/publications/books/gendering-democratic-backsliding-central-and-eastern-europe-comparative-agenda>

Ara Art, *The Roma LGBTIQ Minority and Its Status in Selected EU Countries (CZ, SK AND HU)*. (A roma LMBTIQ kisebbség és helyzete a kiválasztott uniós országokban – CZ, SK és HU), Ara Art, 2021. <https://www.araart.cz/getmedia/aa98f044-06a5-45c5-bf79-3a82c2a32776/ARA-ART-analyticka-zprava-A4-V1-korektura.pdf>

Az UCCU képviselője, Interjú a Roma Informális Oktatási Szervezet (UCCU) civil szervezet képviselőjével, 2022. április 5.

Báthory Róbert, *Civilek: A Kormány Romastratégiája Csak Alibi Az Uniós Pénzcsapokhoz*. Szabad Európa. Hozzáférés: 2022. május 8. <https://www.szabadeuropa.hu/a/a-valodi-civilek-szerint-csak-alibi-a-kormany-romastrategiaja-az-unios-penzcsapokhoz/31198837.html>

Belügyminisztérium, Magyarország, Emerging Settlements/ FETE – Felzárkózó Települések, 2019. https://fete.hu/wp-content/uploads/2022/04/felzarkozo-telepulesek_angol_BM.pdf

Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor (Demokrácia, Emberi jogi és munkaügyi Hivatal), 2019 Országjelentés az emberi jogi gyakorlatokról – Magyarország. Hozzáférés 2022. április 25. <https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/hungary/>

Civilizáció, Nyílt Levél a Társadalmi Egyeztetésről Dr. Ágostházy Szabolcs Európai Uniós Fejlesztésekért Felelős Államtitkár Részére, Hozzáférés: 2022. május 8. <https://civilizacio.net/hu/hirek-jegyzetek/nyilt-levl-a-trsadalmi-dr-gosthzy-szabolcsurpai-unis-fejlesztsekr-felels-llamtitkr-rszre>

Civilizáció. Civilizáció: coalition-building to fight back against government attacks on civil society. (Koalícióépítés a civil társadalom elleni kormányzati támadások visszavágására.) Hozzáférés 2022. május 31. <https://civilizacio.net/en/news-blog/civilizci-coalition-building-to-fight-back-against-government-attacks-on-civil-society>

Cristina-Ioana Dragomir, Andrew Ryder, Marius Taba és Nidhi Trehan. *Romani Communities and Transformative Change; A New Social Europe*. (Roma közösségek és transzformatív változás; egy új szociális Európa.) *Human Rights Review* 23, 1. szám (2022. március): 159–61 <https://doi.org/10.1007/s12142-022-00658-0>

Djordje Jovanović, Robert Kushen és Ostalinda Maya Ovalle, szerk. *Life Sentence: Romani Children in Institutional Care*. (Életfogytiglani ítélet: Intézményi gondozásban élő roma gyermekek) Budapest: ERRC, 2011

EERC és a Rosa Parcs Alapítvány. *Joint Submission Concerning Hungary To the Human Rights Council, Third Universal Periodic Review Cycle, for Consideration at the 30th Session (October–November 2021)* (Közös beadvány Magyarországgal kapcsolatban az Emberi Jogi Tanácshoz, harmadik egyetemes időszakos felülvizsgálati ciklus, a 30. ülészen (2021. október–november) történő megfontolásra), 2021. november http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/5296_file1_hungary-upr-march-2021.pdf

Egalipe. Hozzáférés: 2022. május 29. <https://www.egalipe.hu/>

ELTE. Előítéletek kontra empátia. ppk.elte.hu. Hozzáférés: 2022. április 24. <https://www.ppk.elte.hu/eloteletek-kontra-empatia>

Emberi jogi biztos. *Commissioner Urges Hungary's Parliament to Postpone the Vote on Draft Bills That, If Adopted, Will Have Far-Reaching Adverse Effects on Human Rights in the Country*. (A biztos sürgeti a magyar parlamentet, hogy halassza el a szavazást olyan törvénytervezetekről, amelyek elfogadása messzemenően káros hatással lesz az emberi jogokra az országban.) Hozzáférés: 2022. május 9. https://www.coe.int/en/web/commissioner/view/-/asset_publisher/ugj3i6qSEkhZ/content/commissioner-urges-hungary-s-parliament-to-

[postpone-the-vote-on-draft-bills-that-if-adopted-will-have-far-reaching-adverse-effects-on-human-rights-in-](#)

Euronews. The Silence over Orbán's Anti-Roma Rhetoric Shames the EU | View (Az Orbán romaellenes retorikájáról való hallgatás szégyent hoz az EU-ra | Vélemény), 2020. június 17. <https://www.euronews.com/2020/06/17/european-leaders-silence-over-orban-s-anti-roma-rhetoric-shames-the-eu-view>

Európai Bizottság. A romák egyenlőségének, társadalmi befogadásának és részvételének előmozdítását célzó uniós stratégiai keretrendszer (2020–2030), 2020 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0620&qid=1615293880380>

Európai Bizottság. Az egyenlőség uniója: Az EU romaügyi stratégiai kerete az egyenlőség, a társadalmi befogadás és a részvétel érdekében a 2020–2030-as időszakra (2020) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0620&qid=1615293880380>

Európai Parlament. The Impact of the Coronavirus Crisis on Roma and Travellers (A koronavírus-válság hatása a romákra és a vándorló életmódot folytatókra), 2021. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690524/EPRS_ATA\(2021\)690524_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690524/EPRS_ATA(2021)690524_EN.pdf)

Európai Roma Jogok Központja. Director of segregated Gyöngyöspata school must not get away with assaulting a 12-year-old Romani boy. (A szegregált gyöngyöspatai iskola igazgatója nem úszhatja meg a 12 éves roma fiú bántalmazását.) Szöveg. Európai Roma Jogok Központja, 2020. május. Magyarország <http://www.errc.org/news/director-of-segregated-gyongyospata-school-must-not-get-away-with-assaulting-a-12-year-old-romani-boy>

Freedom House. Magyarország: Tranzitországok 2022 országjelentés. Hozzáférés: 2022. május 8. <https://freedomhouse.org/country/hungary/nations-transit/2022>

Hungler Sára és Kende Ágnes. Diverting Welfare Paths: Ethnicisation of Unemployment and Public Work in Hungary (Jóléti utak elterelése: A munkanélküliség és a közmunka etnicizálódása Magyarországon). E-Cadernos CES, no. 35. szám (2021. június 15.) <https://doi.org/10.4000/eces.6299>

Idetartozunk Egyesület és a Minority Rights Group Europe. Magyarország UPR jelentése – 39. ülés, 2021 https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2021/10/UPR39_Hungary_MRG-Idetartozunk_Roma_2021.pdf

Kallai Péter. ECMI Minorities Blog. How to Lose (the Almost) Guaranteed Representation – Recent Developments Concerning Roma Parliamentary Representation in Hungary (ECMI Kisebbségek blog. Hogyan veszíthetjük el a (majdnem) garantált képviseletet – A magyarországi roma parlamenti képviselettel kapcsolatos legújabb fejlemények), 2022. március 11. <https://www.ecmi.de/infochannel/detail/ecmi-minorities-blog-how-to-lose-the-almost-guaranteed-representation-recent-developments-concerning-roma-parliamentary-representation-in-hungary>

Képviselő, Interjú a nemzeti kisebbségek jogaiért felelős alapvető jogok biztoshelyettesének titkárságán dolgozó munkatárssal, 2022. április 5.

Képviselő, interjú a Romaversitas Alapítvány képviselőjével, 2022. május 1.

Képviselő, interjú a Szubjektív Értékek Alapítvány képviselőjével, 2022. április.

Keresztes-Takács Orsolya. Roma Fiatalok Etnikai Identitása És Önértékelése egy Kérdőíves Kutatás Tükrében. Magyar Valóság, 2017, 17. o.

Kertesi Gábor és Kézdi Gábor. A Roma Fiatalok Esélyei És Az Iskolarendszer Egyenlőtlensége. BWP 20. kötet. Budapest: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi

Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, 2016.

<http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1603.pdf>

Kovács Katalin. Advancing Marginalisation of Roma and Forms of Segregation in East Central Europe (A romák marginalizációjának és a szegregáció formáinak előretörése Kelet-Közép-Európában). *Local Economy* 30, 7. szám (2015. november 1.): 783-799. o.
<https://doi.org/10.1177/0269094215601812>

Központi Statisztikai Hivatal. Súlyos Anyagi Deprivációban Élők Aránya Nem, Korcsoport, Iskolai Végzettség, Gazdasági Aktivitás, Háztartástípus Szerint., 2021
https://www.ksh.hu/stadat_files/ele/hu/ele0005.html

Magyar Helsinki Bizottság, Nagyon rossz lépés az Egyenlő Bánásmód Hatóság beolvasztása az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalába, 2020. november 25.
<https://helsinki.hu/nagyon-rossz-lepes-az-egyenlo-banasmod-hatosag-beolvasztasa-az-alapveto-jogok-biztosanak-hivatalaba/>

Magyar kormány. Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030. Magyarország Belügyminisztériuma, 2021
<https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/mntfs2030.pdf>

Magyar Közlöny. A Kormány 1426/2019. (VII. 26.) Korm. Határozata Az Új Roma Stratégiával (2019–2030) Összefüggő Feladatok Meghatározásáról, 2021
<https://fete.hu/wp-content/uploads/2021/03/14262019.-VII.-26.-Korm.-hatarozat.pdf>

Magyarország Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Hozzáférés: 2022. május 9.
<https://www.ajbh.hu/web/ajbh-en/about-the-office>

Magyarország Kormánya, Szerző: A Kormány 1619/2021. (IX. 3.) Korm. határozata a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 végrehajtásának a 2021–2024. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről. eGov Hírlevél (blog), 2021. szeptember 5.
<https://hirlevel.egov.hu/2021/09/05/a-kormany-1619-2021-ix-3-korm-hatarozata-a-magyar-nemzeti-tarsadalmi-felzarkozasi-strategia-2030-vegrehajtasanak-a-2021-2024-evekre-szolo-kormanyzati-intezkedesi-terverol/>

Marek Hojsik, Georgeta Munteanu és Violetta Zentai. From The Shadow to the Limelight – The Value of Civil Society Policy Monitoring Knowledge in Roma Equality Struggles (Az árnyékból a rivaldafénybe – A civil társadalom szakpolitikai monitoring ismereteinek értéke a roma egyenjogúságért folytatott küzdelmében. Center for Policy Studies és a Democracy Institute, 2022
<https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/publication/3326/cps-book-shadow-limelight-2022.pdf>

Molnár László és Bukovszky Bálint, 2010, Óta Nem Csökkentek a Jövedelmi Különbségek Magyarországon. GKI Gazdaságkutató Zrt. Hozzáférés: 2022. május 8.
<https://www.gki.hu/wp-content/uploads/2021/02/A-magyar-lakossag-jovedelem-elozlasa.pdf>

Neményi Mária, Ságvári Bence és Tardso Katalin, A Diszkrimináció Személyes És Társadalmi Észlelése És Az Egyenlő Bánásmóddal Kapcsolatos Jogtudatosság. Magyar Egyenlő Bánásmód Hatóság, 2019
http://real.mtak.hu/104962/1/EBH_2019_FINAL_20191208_HU_vegles.pdf

Nemzeti Emberi Jogi Intézmények Globális Szövetsége (GANHRI). Report and Recommendations of the Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA) 14-18 October 2019 (Jelentés és ajánlások az Akkreditációs Albizottság (SCA) 2019. október 14–18-i üléséről), 2019. október <https://ganhri.org/wp-content/uploads/2021/03/SCA-Report-October-2019-English.pdf>

Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont, „Hőtérkép”, 2020.

Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont. MNTFS 2020–2030 – Konzultációs Excel táblázat, 2022.

Pénzes János, Tátrai Patrik és Pásztor István Zoltán. A Roma Népeség Területi Megoszlásának Változása Magyarországon Az Elmúlt Évtizedekben. Debreceni Egyetem, 2018 <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2018/01/ts580101.pdf>

Phiren Amencia, I AM NOT YOUR GYPSY! Youth Speaking up against Antigypsyism (NEM VAGYOK A CIGÁNYOD! Az ifjúság felszólalása a cigányellenesség ellen.) Alliance against Antigypsyism (Szövetség a cigányellenesség ellen), 2021.

Reuters. A magyarországi kisebbségek viselik a migránsellenes retorika súlyát, 2015. október 1., európai hírek szekció. <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-hungary-roma-idUSKCN0RV43E20151001>

Roma Oktatási Alap. Changes in Hungary’s Public Education Act Hurt Disadvantaged Roma Children and Youth (A magyar közoktatási törvény változásai hátrányosan érintik a hátrányos helyzetű roma gyermekeket és fiatalokat), Roma Education Fund (blog), 2016. szeptember 9. <https://www.romaeducationfund.org/changes-in-hungarys-public-education-act-hurt-disadvantaged-roma-children-and-youth/>

Romagov. Hozzáférés: 2022. május 9. <https://romagov.hu/>

Romagov.hu. A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 Végrehajtásának a 2021–2024. évekre Szóló Kormányzati Intézkedési Tervéről, 2021 https://romagov.hu/wp-content/uploads/2021/11/1619_2021-IX3_Korm-hat_Int-terv-21-24.pdf

Romaversitas, Magyarország – A Romaversitas Alapítvány beadványa az ENSZ Egyetemes Időszakos Felülvizsgálatához, 2021. március 23.

Spitálszky Andrea, Roma in the Republic of Serbia and Hungary: The Challenges of Discrimination – A Comparative Report (Romák a Szerb Köztársaságban és Magyarországon: A megkülönböztetés kihívásai – Összehasonlító jelentés.) Minority Rights Group Europe (MRGE), 2021. március https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2021/03/MRG_Brief_RomaComp_EN_Mar21_E.pdf

SzocOkos. Egyházi Térnyerés a Szociális Ágazatban, 2011. november 11. <https://tamogatoweb.hu/egyhazi-ternyeres-a-szocialis-agazatban/>

SzocOkos. Szegregációtól a Felzárkózásig – IV. Rész, 2022. február 16. <https://tamogatoweb.hu/szegregaciotol-a-felzarkozasig-iv-resz/>

SzocOkos. Szubjektív: Halászati És Szociális Kérdésekről... SzocOkos, 2021. március 8. <https://tamogatoweb.hu/szubjektiv-halaszati-es-szocialis-kerdesekrol/>

Társaság a Szabadságjogokért és a Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők Joint Submission to the 3rd Cycle of the Universal Periodic Review by Civil Society Organizations Containing Follow-Up Information on the Previous Reports of the Working Group on the Universal Periodic Review of Hungary (A civil társadalmi szervezetek közös beadványa az Egyetemes Időszakos Felülvizsgálat 3. ciklusához, amely a Magyarországról szóló egyetemes időszakos felülvizsgálattal foglalkozó munkacsoport korábbi jelentéseivel kapcsolatos nyomon követési információkat tartalmaz). Tasz.hu, 2021. március 8. https://tasz.hu/a/img/Roma_UPR_2021.pdf

The Norwich Radical. Blighted Lives: Romani Children In State Care (Meggyalázott életek: Roma gyermekek állami gondozásban). The Norwich Radical (blog), 2021. március 5. <https://thenorwichradical.com/2021/03/05/blighted-lives-romani-children-state-care/>

Tschinderle Franziska. A Dark Day for LGBTI Rights in Hungary, Leading to Calls for Urgent EU Action – CIVICUS – Tracking Conditions for Citizen Action (Sötét nap az

LMBTI-jogok szempontjából Magyarországon, amely sürgős uniós fellépésre szólít fel – CIVICUS – Az állampolgári fellépés feltételeinek nyomon követése), 2021. április 8.

<https://monitor.civicus.org/updates/2021/07/06/dark-day-lgbti-rights-hungary-leading-calls-urgent-eu-action/>

Ulicska László, interjú a Nemzeti Roma Kapcsolattartó Pont munkatársával a 2020–2030-as magyarországi Nemzeti Roma Integrációs Stratégiáról, 2022. április 27.

MELLÉKLET: A PROBLÉMÁK ÉS FELTÉTELEK LISTÁJA

A cigányellenesség és a diszkrimináció elleni küzdelem

Problémák és feltételek	Súlyosság foka:	Stratégiában be van-e azonosítva:	Megoldás érdekében hozott intézkedések:	Meghatározott célok:
A cigányellenesség nincs sajátos problémaként elismerve a nemzeti szakpolitikai keretekben	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
Előítéletek a romákkal szemben	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
A romák elleni gyűlölet-bűncselekmények	Kritikus probléma	Nem releváns	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
A romákkal szembeni és a romák elleni gyűlöletbeszéd (online és offline)	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
A diszkrimináció elleni védelem gyenge hatékonysága	Kritikus probléma	Nem releváns	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
Szegregáció az oktatásban, a lakhatásban vagy a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosításában	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
Kényszer kilakoltatások és bontások, amelyek hajléktalansághoz, nem megfelelő lakhatáshoz és társadalmi kirekesztéshez vezetnek	Kritikus probléma	Nem releváns	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
Hontalanság, hiányzó személyazonosító okmányok	Csekély mértékű probléma	Nem releváns	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
A rendőrség kötelességzegése és diszkriminatív	Kritikus probléma	Nem releváns	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve

magatartása (rendőri feladatok túlzott mértékben történő gyakorlása egyes helyszíneken)				
A személyek szabad mozgáshoz való uniós jog <i>tényleges</i> gyakorlásának akadályai	Csekély mértékű probléma	Nem releváns	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve

Oktatás

Problémák és feltételek	Súlyosság foka:	Stratégiában be van-e azonosítva:	Megoldás érdekében hozott intézkedések:	Meghatározott célok:
A romák számára nem elérhetők vagy hozzáférhetők a bölcsődei és óvodai szolgáltatások	Jelentős probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Van néhány kitűzött cél, de azok nem relevánsak
A romák számára nyújtott bölcsődei és óvodai szolgáltatások alacsonyabb minőségűek	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
Magas a lemorzsolódás aránya az általános iskola befejezése előtt	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Van ilyen, de nem elégséges	Releváns célok kerültek meghatározásra
A középfokú oktatás korai elhagyása	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Van ilyen, de nem elégséges	Releváns célok kerültek meghatározásra
A középfokú oktatás/szakképzés nincs összehangolva a munkaerő-piaci igényekkel	Jelentős probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Nincs feltüntetve	Van néhány kitűzött cél, de azok nem relevánsak
A roma tanulók téves besorolása speciális nevelésű igényűnek	Jelentős probléma	Nem releváns	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
A roma tanulók oktatási szegregációja	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve

Az oktatási rendszer fokozott szelektivitása, ami a roma vagy más hátrányos helyzetű tanulók alacsonyabb színvonalú oktatási intézményekben történő koncentrációját eredményezi	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
Korlátozott hozzáférés a második esélyt nyújtó oktatáshoz, a felnőttoktatáshoz és az egész életen át tartó tanuláshoz	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Van ilyen, de nem elégséges	Fel van tüntetve néhány cél
Korlátozott hozzáférés és támogatás az online és távoktatáshoz, ha az oktatási és képzési intézmények bezárnak, miként az a koronavírus világjárvány idején történt	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
A digitális készségek és kompetenciák alacsony szintje és korlátozott fejlesztési lehetőségek a tanulók számára	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
A digitális készségek és kompetenciák alacsony szintje és korlátozott fejlesztési lehetőségek a felnőttek körében	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve

Foglalkoztatás

Problémák és feltételek	Súlyosság foka:	Stratégiában be van-e azonosítva:	Megoldás érdekében hozott intézkedések:	Meghatározott célok:
A közmunkához és a közfoglalkoztatáshoz való rossz hozzáférés vagy azok alacsony hatékonysága	Kritikus probléma	Kellőképpen be van azonosítva, azonban a megértés szinte csak korlátozott	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Van néhány kitűzött cél, de azok nem relevánsak
Nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülő fiatalok (NEET-fiatalok)	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Releváns célok lettek azonosítva

Az (át)képzéshez, az egész életen át tartó tanuláshoz és a készségfejlesztéshez való rossz hozzáférés	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Releváns célok lettek azonosítva
Munkaadói diszkrimináció a munkaerőpiacon	Kritikus probléma	Említve van, de nincs elemezve	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
A hátrányos helyzetű területekről származó roma nők és lányok számára az emberkereskedelem és a kényszerprostitúció veszélye	Jelentős probléma	Említve van, de nincs elemezve	Van ilyen, de nem elégséges	Fel van tüntetve néhány cél (foglalkoztatás & oktatás)
Az elsődleges munkaerő-piaci lehetőségek helyett közmunka	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Van néhány kizűzött cél, de azok nem relevánsak (nem specifikusak)
A foglalkoztatás akadályai és visszatartó okok (például eladósodottság, a szociális juttatásokhoz képest alacsony munkajövedelem)	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
Aktivizálási intézkedések és foglalkoztatási támogatás hiánya	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve

Egészségügy

Problémák és feltételek	Súlyosság foka:	Stratégiában be van-e azonosítva:	Megoldás érdekében hozott intézkedések:	Meghatározott célok:
Kizárás az állami egészségbiztosításból (beleértve a hontalanokat, a harmadik országbeli állampolgárokat és az EU-ban vándorló életmódot folytatókat)	Kritikus probléma	Említve van, de nincs elemezve	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
Az egészségügyi szolgáltatások gyenge kínálata/elérhetősége (beleértve a	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Van néhány kizűzött cél, de azok nem relevánsak

költségtérítéssel egészségügyi kiadások fedezéséhez szükséges pénz hiányát)				
Korlátozott hozzáférés a sürgősségi ellátáshoz	Kritikus probléma	Említve van, de nincs elemezve	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
Korlátozott hozzáférés az alapellátáshoz	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
Korlátozott hozzáférés a terhesgondozáshoz és szülés utáni gondozáshoz	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
Korlátozott hozzáférés az egészséggel kapcsolatos információkhoz	Kritikus probléma	Említve van, de nincs elemezve	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
Rossz hozzáférés a megelőző ellátáshoz (védőoltások, szűrővizsgálatok, orvosi ellenőrzések, az egészséges életmóddal kapcsolatos figyelemfelkeltés)	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
Rossz hozzáférés a szexuális/reproduktív egészségügyi és családtervezési szolgáltatásokhoz	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
A kiszolgáltatott csoportok, például az idős romák, a fogyatékkal élő romák, az LMBTI és mások számára a jobb egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést gátló, konkrét akadályok	Kritikus probléma	Nem releváns	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
Diszkrimináció/ cigányellenesség az egészségügyben (pl. szegregált szolgáltatások, kényszersterilizáció)	Kritikus probléma	Nem releváns	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
El nem ismert történelmi igazságtalanságok,	Kritikus probléma	Nem releváns	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve

mint például a kényszersterilizálás				
Egyenlőtlen intézkedések a marginalizált vagy távoli településeken a potenciális járványok kitörése elleni küzdelem és megelőzés során	Kritikus probléma	Említve van, de nincs elemezve	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve

Lakhatás, alapvető szolgáltatások és környezeti igazságosság

Problémák és feltételek	Súlyosság foka:	Stratégiában be van-e azonosítva:	Megoldás érdekében hozott intézkedések:	Meghatározott célok:
Fizikailag nem biztonságos lakhatás (romos vagy nyomorleptei lakások)	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
Ivóvízhez való hozzáférés hiánya	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
A szennyvízelvezetéshez való hozzáférés hiánya	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
Az elektromos áramhoz való hozzáférés hiánya	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
Korlátozott vagy hiányzó települési hulladékgyűjtés	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
Korlátozott fűtési képesség (a családok nem tudnak minden helyiséget/minden szükséges időpontban fűteni) vagy szilárd hulladékot használnak a fűtésre	Kritikus probléma	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
A lakhatás birtoklási biztonságának hiánya (a jogcímek nem egyértelműek és nem nyújtanak biztonságot)	Jelentős probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve

A szociális lakhatáshoz való hozzáférés hiánya vagy korlátozottsága	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
Túlszűfolttság (a családok számára rendelkezésre álló hely/szoba tekintetében)	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
Olyan szintű lakhatási eladósodottság, amely kilakoltatáshoz vezethet	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
Lakhatás szegregált településeken, szegregátumokban	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
Lakhatás informális vagy illegális településeken, szegregátumokban	Csekély mértékű probléma	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
Veszélyes tényezőknek való kitétség (a lakhatás természeti katasztrófákra hajlamos vagy környezeti szempontból veszélyes területeken történik)	Kritikus probléma	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
Korlátozott vagy nem létező tömegközlekedés	Jelentős probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
Korlátozott vagy nem létező internet-hozzáférés (pl. nincsenek nyilvános internet elérési pontok a hátrányos helyzetű területeken, szélessávú internettel nem rendelkező területeken)	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
Korlátozott vagy nincs zöldterülethez való hozzáférés	Csekély mértékű probléma	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve

A romák kirekesztése a környezeti demokráciából	Kritikus probléma	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
A lakásbérleti jogviszony etnikai hovatartozáson alapuló megtagadása	Kritikus probléma	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve

Szociális biztonság

Problémák és feltételek	Súlyosság foka:	Stratégiában be van-e azonosítva:	Megoldás érdekében hozott intézkedések:	Meghatározott célok:
Magas a szegénységi kockázati ráta, valamint az anyagi és társadalmi nélkülözés aránya	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Megfelelő, de még fejlesztendő terület
A jövedelemtámogatási programok nem garantálják minden háztartás számára a minimális jövedelem elfogadható szintjét	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
Korlátozott hozzáférés a jövedelemtámogatási rendszerekhez (alacsony ismertség, adminisztratív terhek, megbélyegzés)	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
Nem hatékony jogosultsági szabályok (a jól megtervezett rászorultsági vizsgálat biztosítja, hogy a támogatásra szorulóknak megkapják a támogatást; a munkakeresési feltételek biztosítják a munkába visszatéréshez a motivációt)	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellően mély	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
A jövedelemtámogatási programok alacsony rugalmasságúak, nem tudják lekövetni a háztartások változó körülményeit	Kritikus probléma	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve

A jövedelemtámogatási programokat kezelő szervek részéről történő megkülönböztetés	Jelentős probléma	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
Az önkormányzatok visszaélhetnek a jövedelemtámogatással szavazatvásárlás céljából	Kritikus probléma	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve

Szociális szolgáltatások

Problémák és feltételek	Súlyosság foka:	Stratégiában be van-e azonosítva:	Megoldás érdekében hozott intézkedések:	Meghatározott célok:
A szociális szolgáltatások által biztosított segítség korlátozott minőségű, kapacitású vagy nem teljeskörű	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Van néhány kitűzött cél, de azok nem relevánsak
A szociális szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáférés: alacsony ismertség, rossz elérhetőség (pl. utazási költségek miatt) vagy korlátozott elérhetőség	Kritikus probléma	Említve van, de nincs elemezve	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
A szolgáltatók nem nyúlnak ki aktívan a rászorulóknak irányába	Kritikus probléma	Említve van, de nincs elemezve	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
A szociális szolgáltatók korlátozottan képesek arra, hogy hatékonyan együttműködjenek más szervekkel (pl. állami foglalkoztatási szolgálat) az ügyfelek segítése érdekében	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
A szociális szolgáltatók által történő megkülönböztetés	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
Nem megfelelő programok az eladósodás kezelésére (tanácsadás és pénzügyi támogatás)	Kritikus probléma	Említve van, de nincs elemezve	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve

nyújtása)				
-----------	--	--	--	--

Gyermekvédelem

Problémák és feltételek	Súlyosság foka:	Stratégiában be van-e azonosítva:	Megoldás érdekében hozott intézkedések:	Meghatározott célok:
A gyermekvédelem nem szerepel a Nemzeti Roma Stratégiában	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Fel van tüntetve néhány cél
Nem veszi figyelembe azt, hogy a roma gyermekek különösen sebezhetőek és könnyen válhatnak erőszak áldozatává	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
A romáknak nyújtott gyermekvédelmi szolgáltatások szegregáltak vagy diszkriminatívak	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
A szülői felelősségvállalás és szülői készségek erősítését célzó tevékenységek nem állnak rendelkezésre, vagy nem érik el a roma szülőket	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Van néhány kitűzött cél, de azok nem relevánsak
A gyermekmunka illegális gyakorlata	Csekély mértékű probléma	Nem releváns	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
A roma gyermekek nagymértékű és diszkriminatív elhelyezése kisgyermekkorú gondozóintézetekben	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
A nagy létszámú intézmények alkalmazása a családi elhelyezések helyett	Jelentős probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
Korai házasságok	Jelentős probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve

A gyermekek nyilvántartásba vételének akadályai; hontalanság	Nem releváns	Nem releváns	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
A roma fiatalokkal szembeni elfogult bánásmód a biztonsági szolgálatot ellátók és bűnüldöző szervek részéről	Kritikus probléma	Nem releváns	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve

A roma művészetek, kultúra és történelem népszerűsítése (megismertetése)

Problémák és feltételek	Súlyosság foka:	Stratégiában be van-e azonosítva:	Megoldás érdekében hozott intézkedések:	Meghatározott célok:
A lakosság nem vagy alig ismeri a roma művészeti és kulturális hozzájárulást a magyar és európai örökséghez	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Nincs feltüntetve	Nincs feltüntetve
A roma közösségek kirekesztése a nemzeti kulturális narratívákból	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
A roma történelem és kultúra nem szerepel (sem a roma, sem a nem roma tanulók számára) az iskolai tantervekben és tankönyvekben	Kritikus probléma	Említve van, de az elemzés nem kellőképpen mély	Van ilyen, de nem elégséges	Nincs feltüntetve
A roma nyelv iskolai oktatásának hiánya, valamint a roma nyelv megőrzéséhez és tanításához szükséges oktatási anyagok és források fejlesztésének hiánya	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve
Pótolni a roma történelemről való megemlékezés hiányát emlékművekkel, megemlékezésekkel és a roma történelmi események időpontjainak intézményesítésével	Kritikus probléma	Korlátozottan foglalkozik a témával	Megfelelő, de még fejlesztendő terület	Nincs feltüntetve

